

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

**VOLNOČASOVÉ AKTIVITY ZAMĚŘENÉ NA VÝCHOVU
V PŘÍRODĚ V RŮZNÝCH VÝCHOVNÝCH ORGANIZACÍCH**

Vedoucí práce: Dr. Markéta Hanáková

Autor práce: Renata Musilová

Studijní obor: Pedagog volného času

Ročník: 5.

2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Děkuji vedoucí diplomové práce Dr. Markétě Hanákové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 <u>VYSVĚTLENÍ POJMŮ</u>.....	9
1.1 Výchova.....	9
1.2 Volný čas.....	9
1.3 Příroda.....	10
1.4 Výchovné organizace	10
2 <u>HARMONIE ČLOVĚKA</u>.....	11
2.1 Rodina.....	11
2.1.1 Funkce rodiny.....	12
2.1.2 Děti a volný čas.....	13
2.2 Vliv školy.....	14
2.2.1 Škola a její spolupráce s organizacemi - Barvínek.....	15
2.3 Vliv organizací.....	16
2.3.1 Zájmové oblasti.....	16
2.3.2 Kolektiv.....	16
2.3.3 Zážitková pedagogika.....	17
3 <u>ORGANIZACE – JEJICH PŘEDSTAVENÍ</u>.....	19
3.1 Junák – svaz skautů a skautek ČR.....	19
3.1.1 Historie.....	19
3.1.1.1 Světový skauting – zakladatelé.....	20
3.1.1.2 Československý skauting (charakteristika hlavních etap).....	22
3.1.2 Principy.....	26
3.1.3 Metoda.....	28
3.2 Pionýr.....	29
3.2.1 Historie.....	31
3.2.2 Principy.....	31
3.2.3 Metoda.....	33

3.3	Česká obec sokolská (ČOS) - Sokol	35
3.3.1	Historie.....	36
3.3.1.1	Těžká období.....	38
3.3.1.2	ČOS – v moderní podobě.....	39
3.3.1.3	Všesokolské slety.....	40
3.3.1.4	Zakladatelé Sokola	41
3.3.2	Principy.....	43
3.3.3	Metoda.....	43
4	<u>VÝCHOVA PŘÍRODOU</u>	46
4.1	Vliv přírody na člověka	46
4.1.1	Pozitivní vliv přírody.....	46
4.1.2	Negativní vliv prostředí.....	48
4.1.3	Vztah člověka k přírodě – ekologické a estetické cítění.....	49
4.2	Organizace – co mají společné	52
4.2.1	Tábory.....	52
4.2.2	Práce dobrovolníků.....	54
4.2.3	Požadavky na vychovatele.....	54
4.2.4	Aktivní občanství a kladné morální hodnoty.....	56
4.2.5	Mezinárodní spolupráce.....	56
4.2.6	Vydavatelská činnost.....	57
4.2.7	Další aktivity.....	57
4.2.8	Věkové zastoupení.....	57
4.2.9	Význam hry.....	58
4.3	Junák – svaz skautů a skautek ČR	60
4.3.1	Důraz ve výchově.....	60
4.3.1.1	Skautská družina.....	61
4.3.1.2	Koedukované oddíly.....	61
4.3.1.3	Všestranná výchova jedince	62
4.3.1.4	Duchovní rozměr skautingu.....	63
4.3.1.5	Výchova hrou	64
4.3.1.6	Skrze přírodu - táboření - vrchol činnosti v přírodě.....	66

4.4	Pionýr	67
4.4.1	Důraz ve výchově.....	67
4.4.1.1	Obecně.....	68
4.4.1.2	Skrze přírodu.....	69
4.5	Sokol	70
4.5.1	Důraz ve výchově.....	70
4.5.1.1	Obecně.....	71
4.5.1.2	Skrze přírodu.....	72
	ZÁVĚR	73
	SEZNAM LITERATURY	75
	SEZNAM PŘÍLOH	77
	PŘÍLOHY	78
	ABSTRAKT	85

ÚVOD

„Se světem se dnes cosi děje.“¹ To je myšlenka, která mě zaujala, když jsem procházela literaturou, již jsem chtěla použít k psaní této práce. Může v nás vzbuzovat různé pocity a vyvolávat otázky, na které možná neznáme odpovědi, ale které nás zajímají. Je to hodně obecná věta, ale dala by se použít, převést i na téma mojí práce, které souvisí s přírodou. Zamýšlím se v ní mimo jiné nad tím, zda ji dovedeme používat a nebo jen využívat?

Hlavním tématem této práce, kolem kterého se všechno točí, je příroda. Základními otázkami jsou výchova v přírodě a výchova ve volném čase a zároveň hledání odpovědi na otázku, zda-li má příroda vliv na člověka, čím ho ovlivňuje, jak mu pomáhá.

Cílem mé práce je posílit názor, který říká, že příroda má pozitivní vliv na růst člověka. Jestli je opravdu tím místem, kam chodíme relaxovat, kde čerpáme nové síly od shonu a hluku našeho civilizovaného života. Chci v ní seznámit čtenáře s vybranými organizacemi, jejichž činnost souvisí s přírodou. Přiblížit jejich metody práce a ty porovnat a zjistit, v čem se shodují a v čem se naopak rozcházejí. Proč se jejich fungování neobejde bez přírodního prostředí, má příroda nějaký vliv na člověka? Domnívám se, že ano, a to bych chtěla v této práci dokázat.

Při psaní diplomové práce se chci opřít o studium odborné literatury. Literatura, z které bylo čerpáno, je dosti různorodá. Objevují se zde odkazy na odborné publikace týkající se výchovy, volného času, potřeb člověka. Dále také citace z knih o ekologii, přírodě nebo právě často protikladné komentáře o společnosti a kultuře. A v neposlední řadě materiály, které mi pomohly proniknout do vybraných organizací a zařízení, abych je mohla správně a pravdivě popsat.

Práce je strukturovaná tak, že v první části obecně vymezuje základní pojmy, dále nabízí čtenáři různé podněty k zamyšlení se nad tím, zda příroda má opravdu pozitivní vliv na člověka a jestli ano, tak jaký. Proč dnes chodí tolik lidí do přírody a tráví zde tolik svého volného času? Nad touto otázkou se budu také zamýšlet a pokusím se na ni najít odpověď.

¹ ŠMAJS, J. *Kultura proti přírodě*, s. 13.

Další část je orientována právě na praktické možnosti, které člověk má, když se stane např. členem nějaké organizace, která preferuje pobyt v přírodě. Kdy jí ale nejde vždy jen prvotně o ten pobyt samotný, ale o následky, které to přináší. Organizace, o kterých píši, nejsou všechny orientované zcela stejným směrem, ale záměrně jsem zvolila ty, které se v něčem odlišují, abych mohla porovnat jejich cíle a principy, které mohou vést zájemce o jejich pochopení nebo aspoň vybídnu k vyšší tolerantnosti k těmto „nadšencům“. Bude zde řeč o Skautingu, o Pionýrské organizaci a o Sokolu.

1 VYSVĚTLENÍ POJMŮ

Tato část práce je věnována vysvětlení nejdůležitějších pojmů, které se zde objevují nebo s tématem úzce souvisí, za použití vybraných definic od autorů, kteří v dané oblasti publikují své bohaté zkušenosti. Proč právě tyto pojmy? Volila jsem je proto, že se objevují jak v samotném názvu práce, tak i proto, že jejich přesnější vymezení vede k správnému pochopení toho, jak jsem chtěla, aby byly čtenáři vnímány.

1.1 Výchova

Definovat výchovu není jednoduché. Teorií je mnoho, v něčem se shodují, ale také se rozcházejí, často se různě prolínají. Jsou ovlivněny např. dobou, ve které vznikaly. Jiřina Pávková ji definuje jako „záměrné a cílevědomé působení na člověka, nejčastěji na dítě. Předpokládá při ní formování takových rysů osobnosti, které jsou z hlediska potřeb společnosti chápány jako kladné a žádoucí.“²

„Podle nejobecnějšího pojetí je to činnost, která ve společnosti zajišťuje předávání „duchovního majetku“ společnosti z generace na generaci. Jde tu o zprostředkování vzorců a norem chování, komunikačních rituálů, hygienických návyků apod., jež se uskutečňuje prostřednictvím rodinné výchovy již od nejranějšího věku dětí. Pedagogové mluví o „utváření“ nebo „formování“ osobnosti a rozlišují výchovu rozumovou (formující intelekt člověka), mravní (utvářející systém hodnot a norem jedince), tělesnou, uměleckou aj. Záměrnost – ať už uvědomovaná (např. při výchově ve škole), nebo neuvědomovaná (např. v každodenním výchovném působení rodičů na děti) – je tedy podstatným znakem výchovy.“³

K doplnění bych snad jen uvedla, že výchova je procesem celoživotním. Odpovědnost za výchovu dětí a mladistvých leží v první řadě na jejich rodičích.⁴

1.2 Volný čas

„Výraz volný čas má krásný zvuk. Vyvolává většinou velmi příjemné představy. Modrý hluboký prostor, bílá křídla ptáků, svoboda pohybu, poklid. Ve volném čase je možnost

² PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 33.

³ PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky*, s. 16 - 17.

⁴ Srov., BREZINKA, W. *Filozofické základy výchovy*, s. 105 – 106.

věnovat se činnostem, které máme rádi, baví nás, uspokojují, přinášejí radost a uvolnění. Prostě je dělat chceme a můžeme.“⁵

„Volný čas je doba, která nám zbývá po splnění povinností. Je to oblast naší svobodné volby. Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Je důležitou hodnotou, lidé mu však přisuzují různý význam. Jedním z cílů výchovy je naučit člověka rozumně využívat volného času, formovat jeho zájmy, podporovat centrální, hluboký, celoživotní zájem.“⁶

1.3 Příroda

S pojmem přírody se nám často pojí i náš vztah k ní, nejen příroda samotná, ale i naše využívání nebo někdy spíše její zneužívání. Touto oblastí se více zabývá ekologie. Každý člověk by měl pamatovat na to, že svoboda každého jednotlivce končí nejen tam, kde začíná svoboda druhého, ale také tam, kde dochází k ničení přírody. Měli bychom žít tak, abychom při uspokojování svých potřeb neomezovali práva těch, co přijdou po nás.⁷

1.4 Výchovné organizace

„Výchovné instituce jako jedny z významných společenských institucí mají v první řadě výchovné a vzdělávací cíle. Jsou to sociální útvary, kde jde o uspokojování důležitých společenských, ale též individuálních potřeb. Mohou také mít podobu sociálních organizací, tedy útvarů, ve kterých jde z jistého pohledu o poskytování služeb.“⁸

„Společná činnost dítěte s významnými druhými nebo v malé skupině při kladném emočním vztahu k dítěti a příznivém emočním klimatu podporuje realizaci a výsledky činnosti dítěte, jeho motivaci a psychofyzilogický stav; pomáhá formovat zájmy, sebehodnocení, svědomitost a vytrvalost, sociální dovednosti a kooperativnost.

Naopak absence společné činnosti nebo společná činnost v nepříznivém emočním klimatu, při záporném emočním vztahu k dítěti, popřípadě z donucení, ztěžuje činnost dítěte, jeho motivaci a psychofyzilogický stav i formování příznivých rysů osobnosti.“⁹

⁵ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 9.

⁶ Tamtéž, s. 31 – 32.

⁷ Srov., KELLER, J. *Přemýšlení s Josefem Vavrouškem*, s. 54.

⁸ GRECMANOVÁ, H. et al. *Obecná pedagogika II*, s. 171.

⁹ ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*, s. 89.

2 HARMONIE ČLOVĚKA

Co je to harmonie? Harmonií se rozumí souzvuk, soulad tónů, které nejsou v disharmonii, ale v harmonii. Když se řekne o někom, že je harmonickým člověkem, znamená to, že je klidným, vyrovnaným, že nestřídá své nálady a nejde z extrému do extrému. „Člověk patřil za harmonicky vzdělaného tehdy, když jeho vnitřní řád odpovídal vnitřnímu řádu kultury a přírody.“¹⁰

Jednou z nejdůležitějších oblastí, která ovlivňuje výchovu dítěte je rodina jako primární sociální skupina. Na její činnost navazuje postupně prostředí školy a ve volném čase na jedince mají vliv i různé instituce a další subjekty. Mimoškolní aktivity zde nejsou proto, aby odpoutávaly děti od svých rodin, ale aby s nimi navázaly úzkou spolupráci při činnosti v jejich volném čase.

Člověk ale není jenom určitým produktem dědičnosti, prostředí a výchovy, ale nabízejí se mu i jiné možnosti a ty souvisejí s jeho vlastní aktivitou. Má sice nějaké předpoklady, ale i určitou svobodu a záleží na něm, jakým směrem se bude dál rozvíjet. Záleží na jeho snaze a odhodlání. Všechny činitele výchovy se navzájem prolínají a ovlivňují. Jejich působení je u každého individuální. Někdo je nejvíce formován rodinnou výchovou, na jiného může mít nezanedbatelný vliv výchova mimo vyučování, která může sehrát rozhodující roli v budoucnosti jedince.¹¹

2.1 Rodina

„Výchova se promítá do celého života člověka – jde o setkávání živých lidí a nikoli pouze o aplikaci nějaké metody – může připravovat člověka k vědomějšímu, odpovědnému řešení svízelných životních situací i usnadňovat mu cestu k hledání sebe sama.“¹²

Rodina patří k nejstarším výchovným institucím. Výchovu člověka uložila rodičům sama lidská pospolitost. Křesťanství zušlechtilo rodinný život, vyzvedlo rodinné prostředí prosycené laskavým vztahem rodičů k dětem jako jediný přirozený a nezbytný základ výchovy. V matce spatřilo nejlepšího vychovatele, který může dítěti dát přirozenou výchovu již od samého narození.

Přes všechny kulturní a sociální proměny si rodina podržela do dneška své zásadní výchovné postavení při formování člověka. Často jí byl však tento úkol znesnadňován

¹⁰ BREZINKA, W. *Filozofické základy výchov*, s. 99.

¹¹ Srov., PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 33 – 35.

¹² GRECMANOVÁ, H. et al. *Obecná pedagogika II*, s.169.

různými podmínkami, které vytvářely vlastní životní styl doby. Tyto vlivy se specificky dotkly sociálních vztahů a postojů, věkového složení a velikosti rodiny atd. a odrazily se v plném rozsahu na realizaci výchovné funkce.

Základy rodinné výchovy se projevují převážně v kladném emočním vztahu rodičů k dítěti, rodiče svojí láskyplnou péčí a zájmem o dítě je často vychovávají více, než si sami myslí. Působí nejen na citovou stránku dítěte, ale i na rozvoj jeho charakteru. Naopak když je rodina dysfunkční, což znamená, že v ní není něco v pořádku, může dítě poznamenat svým špatným vlivem na celý jeho život.¹³

„Prostředí začíná pro dítě rodinou. Nesčetné výzkumy prokázaly klíčový význam rodiny a zvláště matky, její péče a citového vztahu k dítěti pro psychický vývoj osobnosti. Působení matky je však doplňováno a v některých případech i nahrazováno otcem, sourozenci, prarodiči, dalšími osobami.“¹⁴ Dítě se v ní učí napodobováním, pokusem a omylem, rozhovorem a dalšími způsoby učení vztahům k ostatním lidem, ke společnosti, k přírodě i k sobě, přejímá postoj rodiny ke vzdělání a utváří si vlastní životní program.

2.1.1 Funkce rodiny

„Rodina plní v životě svých členů i společnosti řadu funkcí, zejména:

- Zajišťuje reprodukci člověka, a to biologicky i sociálně, kulturně. Zajišťuje narození dítěte, péči o ně, jeho socializaci a výchovu, předávání společenských hodnot a norem, tradic předchozích generací.
- Je jednotkou ekonomickou, v některých případech přímo pracovní (v zemědělské a řemeslné výrobě, při vedení obchodu aj.).
- Zajišťuje členům rodiny – a to dětem i dospělým – ochranu a pomoc v situacích běžných i mimořádných, zvýšeně zátěžových (v nemoci, v ekonomické tísní, při ohrožení jinými skupinami, při živelných katastrofách apod.). Umožňuje sdílet radost a překonávat zátěžové situace.
- Kontroluje chování a jednání členů rodiny, zajišťuje v příznivém případě dodržování společenských norem (morálních, právních aj.), jindy naopak zmenšuje tlak společnosti na jedince a pomáhá mu odolávat nepříznivým vlivům (např. v nedemokratických státech), v nepříznivých případech vede své členy proti morálním a společenským normám.
- Zajišťuje členům rodiny osobní vztahy.

¹³ Srov., ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*, s. 44.

¹⁴ Tamtéž, s. 40.

Rodina se běžně považuje za základní článek společnosti právě proto, že má uvedené důležité funkce. Přitom může mít různou formu, může plnit své funkce v různé míře a formě a v některých případech i v rozporu s danou společností.

Rodina plněním uvedených funkcí zároveň dává předpoklady k uspokojování důležitých potřeb dětí i dospělých: potřeb sociálního styku a komunikace, vzájemné pomoci, lásky, jistoty, dosahování individuálních a skupinových cílů, nalézání a realizování životního smyslu.

Na druhé straně rodina vyvolává náročné životní situace. Milující rodiče prožívají radost z dítěte i z partnera, zároveň ale také starosti a strach o ně. Vznikají problémy a konflikty. Rodina může hluboce frustrovat děti i dospělé, v některých případech podporuje maladaptivní až patologický vývoj osobnosti, např. nežádoucím postojem k dítěti a způsobem výchovy.¹⁵

2.1.2 Děti a volný čas

Optimálním stavem je uvést do rovnováhy sféru povinností a sféru volného času. Na utváření životního stylu, tedy i na způsobu hospodaření s volným časem se velmi významně podílí rodina.

Dnešní děti mají dostatek volného času. Jisté je, že na prvním místě je starost o jeho správné využití zejména v rodině, ale názor, že je to právě rodina, kdo plně zabezpečí veškerý volný čas dětí, je špatný. Nemá pro to dostatek času, chybí ji potřebné materiální vybavení a odborná kvalifikace. Také nemůže uspokojit potřebu dětí zejména dospívajících sdružovat se ve skupinách svých vrstevníků. Nejen rodina, ale i společnost by měla mít zájem o to, jak tráví děti svůj volný čas.¹⁶

Vliv na jedince v rodině souvisí i s vývojem rodiny, protože rodina za posledních sto let prošla značnými změnami. Změnil se její přístup k práci uvnitř rodiny, značnou část výchovy zajišťuje škola nebo jiné mimoškolní zařízení. S postupem věku dětí v rodině se mění i doba společně tráveného volného času. Dříve byla rodina spíše velkou a dnes je malou, kde žijí jen rodiče a děti. I počet dětí v rodině se snižuje. Tyhle všechny aspekty působí na harmonii, nejen dětí, které v této rodině vyrůstají, ale i dospělých. Dříve byla rodina patriarchální, kdy přísně vládl otec, dnes se přechází k demokratické formě rodiny, kde je určitá rovnoprávnost všech členů.¹⁷

¹⁵ ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*, s. 40 – 41.

¹⁶ Srov., PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 14.

¹⁷ Srov., ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*, s. 41.

Mnozí rodiče si neuvědomují, že svému dítěti nemohou neustále se vším pomáhat, často mají na mysli své dětství, kdy nemohli mít to, po čem toužili, a proto svým dětem teď dávají vše, co si jen přejí. Neuvědomují si, že lidská osobnost roste hlavně tam, kde je nucena překonávat překážky.

„Rodina jednotlivci umožňuje, aby v ní nalézal oporu, ztotožňoval se s ní, zároveň mu dává svobodu k tomu, aby si budoval a zachovával svou osobní odlišnost. Život v rodině se pohybuje mezi pólem sdílení a pólem osobního soukromí.“¹⁸

2.2 Vliv školy

První základní školy byly zřizovány již v průběhu 11. století. Povinnou docházku však v našich zemích ustanovila Marie Terezie až roku 1774. Tehdy byla povinná školní docházka šestiletá, s výjimkou letního období, kdy děti na vesnicích pomáhaly při polních pracích. Vývoj školství procházel různými změnami až do té dnešní, kdy máme povinnou docházku devítiletou. Začíná dovršením 6. roku věku dítěte a platí pro všechny obyvatele na území ČR. Není to nijak krátké období, a proto je zřejmé, že na každém zanechá nějakou stopu, kterou může být zkušenost, nové kamarádské nebo přátelské vztahy a určitě nové vědomosti.

Školství prochází neustále nějakými změnami, nejenom že se měnila v průběhu dějin délka povinné docházky do škol, ale mění se i obsah a forma vzdělávání. Je snaha najít příjemnou cestu k novému učivu. Učitelé jsou často kreativní a někteří dokonce pracují nad rámec svých povinností. Ale jsou i opačné případy, kdy učitel stroze přednese žákům učivo a odchází.

Dnešní školy bývají často s nějakým konkrétnějším zaměřením, např. na sport, na cizí jazyky, na ekologii... Uvědomují si, že mohou žákům nabídnout více než je v osnovách, a protože ne vždy jsou sami zaměstnanci školy ještě navíc odborníky v jiné oblasti, navazují se nové vztahy pro spolupráci se zařízeními nebo organizacemi, které mohou udělat pro děti více. V některých školách vznikají i různá sdružení z popudu učitelů, kteří jsou ochotni i ve svém volném čase připravit kvalitní aktivity pro volný čas dětí.

Dříve děti mohly jít po vyučování jen do školních družin. A protože každou družinu vedla jiná paní vychovatelka, i náplň času zde stráveného byla různá. Dnes fungují i školní kluby, které jsou určeny dětem na druhém stupni a nabízejí často příjemné prostředí, ale i zajímavé činnosti. Některé děti spěchají po vyučování do zájmových kroužků, do oddílů, které navštěvují. Ale je spousta dětí, které jdou domů např. k počítači, kde hrají často nevhodné hry, nebo se jen tak bez cíle poflakují po ulicích.

¹⁸ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 83.

„Dalším pramenem školního projevu dítěte je dětská nebo mládežnická skupina, dětské přátelství nebo i dětské a mládežnické organizace. Tyto organizace mají přednost v tom, že jejich program je společensky žádoucí, kdežto u přátelských skupin tomu tak nemusí být. V hravých i mládežnických skupinách si žáci utvářejí především svůj vztah k ostatním členům skupiny a osvojují si sociální role, které přenášejí do školy a někdy je aplikují i na učitele. Jejich působení je podobně jako v rodině všestranné, konkrétní a dlouhodobé a žáci se zde učí podobnými metodami jako v rodině.“¹⁹

2.2.1 Škola a její spolupráce s organizacemi - Barvínek

Spolupráce školy s určitým sdružením nebo organizací má často pozitivní dopad nejen pro školu samotnou, ale často i pro celý region. Jedním z takových občanských sdružení, které vzniklo při základní škole z iniciativy jejich učitelů, má dnes mnohem větší pole působnosti, než je školní prostředí. Jde o občanské sdružení Barvínek.

Barvínek (viz. příloha č. I) sídlí v malé vesničce Podomí na jihovýchodním okraji Dražanské vrchoviny nedaleko Moravského krasu. Sdružuje lidičky z okolních obcí - děti, studenty, rodiče, pedagogy a ostatní spoluobčany i příznivce ze vzdálenějších míst.

Cílem a posláním je mj. naplňování odkazu profesora MUDr. Ervína Černého Křetínského, DrSc., podomského rodáka, dlouholetého badatele v oblasti historie; přiblížit mladým lidem minulost regionu a pečovat o kulturně historické a přírodní bohatství zejména Dražanské vrchoviny. Dále umožnit dětem a mládeži realizovat vlastní nápady v rámci volnočasových aktivit, napomáhat jim při jejich výběru a organizaci, zvláště s ohledem na věkovou přiměřenost a bezpečnost. Opomenout nelze také spolupráci se ZŠ Podomí, s občanskými sdruženími pro děti a mládež, popř. s jinými organizacemi a institucemi. Zájemcům z řad dětí a mládeže nabízí Barvínek právní a finanční zázemí pro seberealizaci, např. v oblasti zájmové, kulturní, přírodovědné i vlastivědné. Zajišťuje podmínky pro pobyty co nejšířšího počtu dětí v přírodě, zvláště dětí z nedalekých měst. Stále intenzivněji se věnuje aktivní ochraně přírody, snaží se oživit tradice a pospolitost především v obcích Krásensko, Podomí, Ruprechtov a Senetářov. Zvolna rozvíjí spolupráci s tamními obecními zastupitelstvy a mnoha dětskými či přírodovědnými organizacemi z blízka i z daleka. Podporuje myšlenky Místní agentury 21. Zpočátku vyvíjel Barvínek aktivity pouze v okolních obcích, dnes jeho

¹⁹ PAŘÍZEK, V. *Učitel v nezvyklé životní situaci*, s. 11.

působnost mnohdy sahá za hranice regionu. Středem zájmu však i nadále zůstává Dražanská vrchovina.²⁰

2.3 Vliv organizací

2.3.1 Zájmové oblasti

Je zřejmé, že odpočínutý člověk podá lepší pracovní výkon, lépe zvládá i mezilidské vztahy nejen na pracovišti, ale i v rodině. I při činnostech, které jsou našimi zájmy, se můžeme rozvíjet, získávat nové vědomosti, dovednosti, zkušenosti. Všechno to nové nás obohacuje nejen pro naše soukromí, ale i pro profesní život nebo při rekvalifikaci.

Zájem je něco, co preferujeme, čemu dáváme při možnosti volby přednost. Zájmy má každý člověk, ale jejich intenzita může být různá. Ten zájem, který nás nějak obohacuje, ať už po stránce poznávací, citové nebo volní tím, že uspokojí některé naše potřeby, může pro nás být natolik stěžejním, že přetrvává do dospělosti a někdy třeba až do smrti. Takovým zájmem může být např. členství v nějaké organizaci, s jejichž cíli se ztotožňujeme.

Zájmovou oblastí, která často přetrvává až do pozdního věku bývají právě aktivity provozované v přírodě např. turistika. V naší zemi se turistické aktivity vzhledem k zeměpisné poloze země a atraktivitě přírody velice rozvíjejí. Často přetrvávají i aktivity z mládí, např. různé sporty, ale člověk s přibývajícím věkem a s ohledem na své zdraví často již nemůže být aktivním, a proto se stává pasivním pozorovatelem, chodí na různé závody nebo utkání a nebo je pozoruje doma na obrazovce.

Dle výběru zájmů jednotlivců se dá charakterizovat i společnost. Kolik prostředků a volného času jsme ochotni obětovat pro své zájmy? Domnívám se, že v této oblasti se nemá příliš šetřit, protože investice zde vložené se nám mohou několikanásobně vrátit.

2.3.2 Kolektiv

U dětí má kolektiv pozitivní vliv na jejich rozvoj a vychází z jejich touhy. Organizování dětského kolektivu vychází z přirozené touhy dětí po společnosti jiných dětí. Dětský kolektiv poskytuje dítěti mnoho nových podnětů. Činnost kolektivu může příznivě ovlivňovat jeho vývoj. Předměty a hračky nejsou jen jeho, ale všech, musí se podřídít kolektivnímu režimu,

²⁰ *Občanské sdružení Barvínek* [online]. Podomí: Občanské sdružení Barvínek, Posl. úpravy 27.6.2007 [cit. 2007-06-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.barvinek.net>>.

naučí se dělit se s ostatními. Získává nové vlastnosti, které jsou základem jeho dalšího života ve společnosti. Dobrý dětský kolektiv je účinným výchovným prostředkem, ale i výsledkem správné výchovy. Vychovávat děti tak, aby bez těžkostí a vědomě podřizovaly osobní požadavky společnému cíli, je vždy velkým úspěchem. Ovšem otázka kolektivu není tak jednoduchá. Dětský kolektiv není jednolitý. Každé dítě je jiné, vztahy mezi nimi jsou různé.²¹

Nejen v dětském kolektivu, ale zejména v adolescenci hrají vrstevnické skupiny nezastupitelnou roli. V adolescenci a dospělosti již jedinec zpravidla umí nakládat s volným časem z pohledu svých životních aspirací. Ale ne každá skupina, ve které se lidé scházejí, má pozitivní vliv na její členy. Skupiny mohou vznikat zcela spontánně, nebo v rámci nějaké instituce. Bývají specifické svojí náplní, svojí kulturou. Některé však představují rizikové prostředí, které je spjato s řadou patologií např. sprejeři, sekty, drogově závislí.

Ale i pro lidi pokročilého věku fungují různé projekty, které jim pomáhají vhodně vyplnit volný čas. Aktivita je pro člověka velmi důležitým faktorem pozitivně působícím na zdravotní stav.

„Knihu, obraz, hudební dílo, divadelní hru je možno použít plně jen na bázi určitých zkušeností, prožitků a dovedností. Např. prožít a ohodnotit obraz znamená znát i výtvarné techniky, směry ve výtvarném umění i jejich představitele. Toto vše získává člověk v průběhu života, nikoli ze dne na den. Je tedy velmi důležité, abychom svůj volný čas již od dětství věnovali alespoň částečně hodnotným aktivitám. Nejsou ovšem jen aktivity umělecké, ale také pracovní, sportovní, vědecké, náboženské atd., všechny činí náš život hodnotnějším, zajímavějším, zbavují nás nudy, nespokojenosti a rozlady.“²²

Ta dětská sdružení, která mají širší členskou základnu, jsou podporována Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy ČR. Z jejich dotací jsou kryty zejména různé celostátní soutěže a přehlídky, ale i materiální obnova základen, odborná příprava pracovníků.

2.3.3 Zážitková pedagogika

Je přístup ke vzdělávání založený na vyšší schopnosti, kterou má naše paměť, když ji provází intenzivní emoce. Jednou z nejvýznamnějších organizací v České republice, která tento přístup používá, je Prázdninová škola Lipnice. Pracuje se zde s prožitkem, který je prostředkem k ovlivňování účastníků těchto aktivit. Princip je v záměrném vytváření situací pedagogem tak, aby předpokládaly intenzivní prožívání a následné pedagogické pracování s těmito prožitky. Zpětná vazba určitě nesmí chybět.

²¹ Srov., BARTKO, D. *Moderní psycho/hygiena*, s. 39 - 40.

²² SPOUSTA, V. et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase: Kultura a umění ve výchově*, s. 13.

Výchovné postupy založené na prožitku, zkušenosti, představují široký proud nových nebo znovuobjevených metod výchovy ve volném čase, který zpětně významně ovlivňuje celou pedagogiku. Můžeme se s nimi setkat pod různými názvy: výchova zážitkem, prožitkem, výchova dobrodružstvím, výchova v přírodě, expedice apod. Protože se jedná o pojem převzatý z cizojazyčné literatury, bývá překládán různě. Společné jim je to, že se opírají o intenzivní prožitky a zkušenosti získávané aktivní účastí v programu zahrnujícím obvykle fyzicky náročné činnosti spojené s určitou mírou (kontrolovaného) rizika ve vnějším, přírodním i městském prostředí, popř. v tělocvičných zařízeních (strukturované hry, výpravy do obtížně přístupného terénu, trénink přežívání v přírodě, náročné vodácké akce). Jsou zaměřeny na rozvoj sebepojetí, sociálních vztahů a vztahů k životnímu prostředí, proto kromě fyzického výkonu zahrnují obvykle sebereflexi, reflexi sociální interakce a pozorování prostředí. Předpokládá se totiž, že prožití a zpracování (řízená reflexe) takto získaných podnětů může vést ke změně chování a jednání a k pozitivnímu rozvoji osobnosti.

Za zakladatele soudobé výchovy prožitkem je považován německý pedagog působící v Anglii Kurt Hahn, který navrhoval nápravu negativních jevů moderní civilizace prostřednictvím programů zahrnujících tělesná cvičení a trénink využívající nejrůznějších her a cvičení v přírodě. Nešlo však jen o hry, ale rovněž o připravenost ke službě bližnímu v záchranných službách, k pomoci přírodě či starým a nemocným lidem. Programy často vrcholily tvůrčím projektem nebo expedicí, popř. osamělým delším pobytem v přírodě zacíleným na osobní zamyšlení, prožívání a hodnocení. Hahn se domníval, že aktivita v uvedených oblastech povede u účastníků akcí k výrazným prožitkům a tyto prožitky se později v rozhodujících životních chvílích vybaví a převezmou roli opěrných bodů pro překonávání krizí.²³

Typickými prvky zážitkové pedagogiky jsou hraniční situace (tzn. jedinec si často při těchto aktivitách sáhne na dno svých fyzických nebo duševních sil, je v něm vzbuzeno určité napětí, které je záměrně vyhledáváno), konfrontace s přírodou (tzn. v tomto prostředí se člověk často chová jinak než v dnešním moderně zařízeném světě), vztah k vlastnímu tělu (odpovídá hledání dnešního člověka ke správnému vztahu ke svému tělu), solidarita (kterou si člověk uvědomuje při zvládnutí krizové situace, kterou zvládá společně se svým partnerem, nebo celou skupinou). Vědomým zařazením zážitkových prvků mohou také tradiční programy dosáhnout nové kvality.²⁴

²³ Srov., PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 79.

²⁴ *Teologická fakulta Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích* [online]. České Budějovice, Posl. úpravy 8.6.2007 [cit. 2007-06-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz>>.

3 ORGANIZACE

V každé organizaci jsou výchovné a organizační jednotky, kdy se stoupající hierarchií celé organizace se ta výchovná část vzdaluje a přibývá spíše těch organizačních problémů, které je nutné řešit, aby vše správně fungovalo. Ale všechny odbory a úseky a rady a shromáždění, to vše je nezbytné, aby tyto organizace mohly nabývat takových velkých rozměrů. Dnes už všechny výše jmenované organizace působí i na mezinárodních úrovních a to také nebylo vždy samozřejmostí. Vedoucí oddílů často mají plné ruce práce s přípravou programů na schůzky, na různá setkání na víkendové výpravy, na tábory a nemají čas na to, aby např. psali projekty pro důležité dotace na zabezpečení provozu základen a kluboven. Práce je zde velmi mnoho a je dobře, že je rozdělena pro více lidí. Každý je dobrý v nějaké jiné oblasti a má možnost se prosadit v zájmu dobré věci a využít tak svých předpokladů, které mu byly dány.

3.1 Junák – svaz skautů a skautek ČR

„Junák – svaz skautů a skautek České republiky je dobrovolné, nezávislé a nepolitické občanské sdružení ve smyslu zákona č. 83/1990 Sb. sdružující své členy a členky bez rozdílu národnosti, náboženského vyznání, politického přesvědčení, rasy nebo jiných rozdílů.“²⁵ Skauting jako takový byl založen lordem Robertem Baden-Powellem v Anglii. V českých zemích je za zakladatele považován Antonín Benjamín Svojsík. Základním symbolem Junáka, který má svoji zákonnou ochranu, je lilie s hlavou chodského psa ve štítu a trojlístek (viz. příloha č. II). V roce 2006 měl Junák 44 470 registrovaných členů.

Skauting je myšlenkou živoucí a burcující. Nenechává lidi tam, kde jsou, ale vede je dál a výš, protože je promyšleným systémem výchovy a sebevýchovy. Díky němu vyrůstají z dětí lidé, kteří se stávají pilíři občanské společnosti, jsou ochotní a schopní utvářet svět kolem sebe k lepšímu.²⁶

3.1.1 Historie

„Organizace prodělávala složitý vývoj ovlivňovaný politickými událostmi. V roce 1938 měla organizace 67 tisíc členů, v roce 1939 však byla rozpuštěna. Po obnově v roce 1945

²⁵ X. VALNÝ SNĚM JUNÁKA, *Stanovy Junáka – Svazu skautů a skautek ČR*, s. 1.

²⁶ *Charta českého skautingu na počátku 21. století*, s.1.

dosáhla během dvou let 178 tisíc členů; po únoru 1948 však musela opět ukončit svoji činnost. Tu obnovila v roce 1968, v letech normalizace byla však opět likvidována.

V době totality skautská činnost pokračovala v exilu; v naší zemi se o skautské myšlenky tehdy opírala při své práci řada vedoucích působících v povolených sportovních a turistických oddílech. Nový rozvoj prožívá skautská organizace po roce 1989; v roce 2001 měla 55 tisíc členů všech věkových kategorií. V současné době skautské organizace působí ve více než 214 státech a teritoriích světa a sdružují na 39 milionů skautů a skautek.

3.1.1.1 Světový skauting – zakladatelé

Za zakladatele skautingu je považován Robert Baden-Powell. V československém pojetí skautingu má však zvláštní vliv na jeho vývoj také pojetí Ernesta Thompsona Setona (viz. příloha č. III.).

Robert Baden Powell vložil do základů skautingu zejména tyto důrazy:

a) smysl pro **řád** (v životě, výchově, společnosti, přírodě). Vycházel přitom z přesvědčení, že veškerá skutečnost je důsledkem tvůrčí činnosti Boha. Proto je v jejím základu rozumný řád, který je oporou správného života a vyjádřením Stvořitelovy péče o člověka. Člověk má tento řád poznávat a podle něj uspořádat svůj život;

b) nutnost **služby** (bližním, obci, vlasti, církvi, lidstvu). BP charakterizoval skauting jako „praktické naplnění přikázání lásky k bližnímu“. Odtud plynula jak orientace na společenství a společnost, tak potřeba praktických dovedností a vědomostí, aby tato služba byla účinná. Původní Baden-Powellův záměr se skautingem bylo vychovávat schopné a loajální občany pro britskou společnost;

c) **komplexní** výchovu (tělesnou, duševní, sociální, mravní i duchovní). BP zkušenosti z Afriky i dalšího působení ho přivedly k významnému přesvědčení, že teprve tato celkovost (komplexnost) výchovy, která využívá přirozených předpokladů dětí (touhy si hrát a vytvářet malé skupinky) a podstatně spočívá na sebevýchově uprostřed vrstevníků, může vést ke skutečně trvalým výchovným důsledkům.

Konkrétně se to pak v Baden-Powellově pojetí promítá do důležité role:

- **osobní cti** – člověk musí být takový, aby se mu dalo věřit; typický rytíř – pozdější britský gentleman.
- **náboženské tolerance** – člověk, který má sám své vlastní pevné přesvědčení dostatečně zdůvodněné, může pokojně respektovat přesvědčení druhého, byť je odlišné, a dokonce se jím

může i obohatit; v jeho pojetí tedy nejde jen o „snášlivost“, nýbrž o důsledek důvěry v Pravdu, která nás všechny přesahuje a vůči níž jsme vždy v pozici hledajících služebníků; toto hledání ovšem musí člověk podstoupit s plným osobním nasazením.

- **mezinárodním bratrstvím** – tímto postojem vytváří protiváhu předchozímu postoji, aby nezdegeneroval v nacionalismu a sobeckém uzavření vůči ostatním; BP je příkladným naplnovatelem hesla „jednota v různosti“.²⁷

Ernest Thompson Seton klade důraz na:

a) **duchovní základ** – ten ovšem nechápe v tehdy převládajícím smyslu jako příslušnost k nějaké náboženské společnosti (církvi), nýbrž jako oddání se „Velkému Duchu“ – který pro setkání s člověkem nepotřebuje ani církve, ani kostely; prakticky ETS přichází s pojetím duchovního života jako individuální niterné zbožnosti, ve které má hlavní místo vděčnost, úžas, schopnost prodlévat v tichu;

b) **krásu** – ve všech projevech přírody i lidských výtvorů – ETS byl svým založením umělec (nejen spisovatel, ale i malíř a výtvarník) a setkání s krásou bylo pro jeho pojetí duchovního života hlavní inspirací; vnímání krásy otevíralo nejlépe „cestu k Bohu“.

c) soulad života s přírodou **a z toho plynoucí prostý životní styl**

d) **tvořivost** s bohatým využíváním symbolů, tajemna a umění. Příroda není jen zdroj surovin pro naši potřebu, ale také náš partner i prostor, kde se můžeme velmi dobře setkávat s Bohem.

e) **soudržnost rodiny** – proto i na společnou výchovu celé rodiny (koedukaci); je zvláštní, že ačkoliv E.T.S. sám nežil rodinným životem a jeho pojetí výrazně podporuje určitý individualismus, přesto postřehl důležitost malých společenství pro zdravý vývoj člověka i společnosti, přičemž rodině v tom náleží první místo.²⁸

Konkrétně se to potom promítá na jedné straně v důrazu na:

- **individualitu** – dnes bychom řekli, že ETS je „liberál“ – je velmi ostražitý vůči všemu, co omezuje individuální svobodu – tedy také vůči státu, církvi i jakékoli organizaci; to byl potom také praktický důvod pro pozdější rozchod s BP.
- **indiánskou symboliku** – ETS je přesvědčen, že indiáni mnohem lépe než Evropané naplňují jeho požadavek opravdové zbožnosti, a protože symboly jsou „ukazateli na cestě duchovního života“, je užívání indiánské symboliky významným pomocníkem na této cestě.

²⁷ Srov., ZAJÍC, J. *Myšlenkové základy skautingu*, s. 10 – 11.

²⁸ Srov., Tamtéž, s. 11 – 12.

Na straně druhé pak:

- kritikou „vojenských prvků“ v BP výchově (napětí mezi potřebami individuality a požadavky společenství řešil ETS jednoznačně ve prospěch individuality; BP jako spolehlivý občan se naopak snaží udržet v tom určitou rovnováhu, přičemž chce podřízení individua oprávněným společným zájmům jako nejlepší uplatnění individuálních darů; pro takové pojetí nemá ovšem ETS vůbec pochopení).
- „kritikou církevnictví“; v BP pojetí jde v podstatě opět o problém rozporu mezi „jedincem“ a „společenstvím“; v případě církvi pak tehdejší dosti pokleslá praxe dávala ETS dostatek příležitostí ke zdrcující kritice.²⁹

3.1.1.2 Československý skauting (charakteristika hlavních etap)³⁰

1. etapa: Počátky skautingu (1911 – 1918)

Výchozí situace – Češi jsou jedním z národů Rakousko-Uherska a prožívají období národnostního sebeuvědomění. Nositelem toho je jednak inteligence, jednak spolky, z nichž nejvýznamnější je Sokol.

Důsledky pro skauting – středoškolský profesor a významný sokolský činovník Antonín Benjamin Svojsík (ABS) se snaží využít ve prospěch Sokola nové moderní metody zaváděné v Británii a Skandinávii k výchově mládeže – skautingu. Svojsíkovy snahy nejsou nakonec přijaty a to ho vede k pokusu založit vlastní spolek (1914 – Junák, český skaut). Na podporu této snahy píše společně s řadou dalších českých odborníků knihu *Základy junáctví*.

2. etapa: Začátky v novém státě (1918 – 1922)

Výchozí situace – vznik Československé republiky roku 1918 se jeví většině obyvatel českých zemí jako naplnění staletých tužeb po vlastním státě. Převládá silné vlastenecké cítění, charakterizované na jedné straně odporem ke všemu, co bylo nějak spojené s bývalým mocnářstvím a Habsburky, jednak se zdůrazňováním slavné české historie. Za záruku naší nové cesty jsou považovány západní mocnosti, zejména Francie a Velká Británie.

Důsledky pro skauting – skauti se od počátku stávají jednou z opor mladé republiky (společně s dalšími spolky počínaje Sokolem, legionáři, novými státními úředníky, učiteli a podstatnou částí inteligence). Význam skautingu uznávají i přední osobnosti jako byl T. G.

²⁹ Srov., ZAJÍC, J. *Myšlenkové základy skautingu*, s. 10 – 13.

³⁰ Srov., Tamtéž, s. 15 – 19.

Masaryk, E. Beneš, M. Aleš, E. Štorch apod. Roku 1919 vzniká Svaz junáků-skautů Republiky československé.

3. etapa: V první republice (1922 – 1938)

Výchozí situace – Československo se stalo prosperující demokratickou zemí v Evropě, která usilovala o aktivní zahraniční politiku. Základem společnosti byla početná a státu oddaná střední třída.

Důsledky pro skauting – Svaz Junáků-skautů Republiky československé byl přijat (1922) jako zakládající člen světového ústředí a ABS se stal členem mezinárodního světového výboru. Svaz rozvíjí svou organizaci, pořádá různé mezinárodní akce. Je dále podporován řadou významných osobností vědeckého, kulturního či veřejného života. Jeho členskou základnu tvoří hlavně děti a mladí lidé ze středních a chudších vrstev. Ve třicátých letech se ke Svazu připojily některé menší skautské organizace – mimo jiné skautské katolické organizace. Koncem tohoto období má kolem 60 tisíc členů.

4. etapa: Okupace Československa (1938 – 1945)

Výchozí situace – okupace Československa započatá koncem roku 1938 nacistickým hitlerovským Německem znamenala konec nadějí z roku 1918. Ti, kteří se nechtěli vzdát, přešli do odboje.

Důsledek pro skauting – Junák byl roku 1940 zrušen. Řada skautských činovníků se podílela na odboji – a to jak v zahraničním, tak u nás. Přes 600 z nich bylo nacisty během války zabito. Části skautů se podařilo pokračovat v jisté míře v činnosti pod hlavičkou Klubu českých turistů nebo ve Foglarových čtenářských klubech Mladého hlasatele.

5. etapa: Několik let svobody (1945 – 1948)

Výchozí situace – na jedné straně prožívá československá společnost nadšení z opět nabyté svobody a konce války, na druhé straně v sobě nese trauma z toho, co se stalo v září 1938 v Mnichově. Důsledkem byl výrazný odklon od Západu a přimknutí se k Sovětskému svazu. Už v těchto letech probíhal boj o ovládnutí společnosti, který pro sebe rozhodli komunisté. Na rozdíl od těch, kteří měli chránit demokracii, měli jasný program převzetí moci a ten tvrdě naplňovali.

Důsledek pro skauting – na jedné straně prožil Junák ohromný rozmach, kdy v roce 1946 bylo registrováno skoro 250 tisíc skautů. Na straně druhé ovšem začal vnitřní boj o další orientaci Junáka. Jelikož v Junáku nebylo jasně vyjádřeno přijetí prvního principu světového skautingu (Služba Bohu, přijetí „duchovní dimenze“), nic zásadního nebránilo tomu, aby se

výrazně nezačínali uplatňovat skauti, kteří sympatizovali s komunisty nebo byli přímo členy KSČ. Činili tak totiž „ve jménu své vlasti“, která byla onou nejvyšší hodnotou. I když nebyli zpočátku početně příliš silní, získali záhy velmi důležité pozice, které v celkové společensko-politické situaci dokázali skvěle využít k rozkladu Junáka a převedení části jeho členů do nově tvořené Pionýrské organizace (již v roce 1947 začaly vznikat pionýrské oddíly Junáka).

6. etapa: Znovu do ilegality (1949 – 1968)

Výchozí situace - komunisté zavedli v Československu totalitní režim, který byl v mnohém ještě horší než režim nacistický. První útok vedli komunisté na ty struktury občanské společnosti, které uznávaly vyšší zásady, než byl „třídní prospěch“ definovaný rozhodnutím těch, kteří byli u moci. Šlo tedy o církve, spolky, vědecké instituce, mezinárodní organizace.

Důsledek pro skauting – Junák patřil k těm organizacím, které byly zlikvidovány. Tisíce skautů bylo postiženo, někteří těžkými žaláři. Mnozí skauti také odešli do exilu. Některé oddíly se snažily přežít v ilegalitě či poloilegalitě (v rámci jiných organizací – někdy i Pionýra). Kolem roku 1966 se už tu a tam začaly projevovat i veřejně (jako např. Psohlavci).

7. etapa: Krátké nadechnutí (1968 – 1970)

Výchozí situace – roku 1968 došlo v Československu k pokusu části komunistů o takovou změnu komunistického režimu, která by do budoucna vedla k vyloučení těch nejhorších stránek dosavadního totalitního režimu: omezování lidské svobody, znásilňování práva a dalšího pošlapání lidské důstojnosti. Mělo jít o „socialismus s lidskou tvář“. Na tuto možnost odpověděla československá společnost touhou po skutečné demokracii. Projevilo se to i mimo jiné snahou obnovit činnost různých komunisty zlikvidovaných institucí občanské společnosti (církvi, řádů, politických stran, spolků apod.).

Důsledky pro skauting – Junák obnovil koncem března svoji činnost. Musel však řešit zásadní otázku: Lze uskutečňovat u nás skauting, když v zemi stále platí vedoucí úloha KSČ a její ideologie je v rozporu s principy světového skautingu? Dřív, než na tuto otázku byla dána skutečná odpověď, došlo k okupaci Československa a bylo jasné, že dříve nebo později dojde k opětovné likvidaci Junáka. Tento tlak vedl k řadě osobních i systémových selhání uvnitř Junáka. Přesto je nesporné, že díky tomuto období se desítky tisíc mladých lidí seznámily se skautingem a v následujících dvou desetiletích se v těžkých podmínkách mnozí z nich snažili v různých organizacích vést děti alespoň z části podle něj.

8 etapa: Na dalších dvacet let zakázání (1970 – 1989)

Výchozí situace – v okupovaném Československu probíhala tzv. „normalizace“, což prakticky znamenalo, že hlavní moc měli komunisté i další lidé kolaborující s okupační sovětskou mocí. Zejména v 70. letech tak byli zvýhodňováni bezohlední kariéristé, mnohdy jinak neschopní. Většina společnosti se nechala přimět k tomu, aby navenek s okupací souhlasila, a jinak se snažila prosazovat své „malé soukromé“ zájmy. Pouze několik desítek tisíc lidí, většinou osamocených nebo sdružených v menších skupinkách, se snažilo této situaci vzdorovat (např. Charta 77 a některé iniciativy na půdě katolické církve).

Důsledky pro skauting – v různých dětských a mládežnických organizacích – nejvíce v pionýrské organizaci SSM a v turistických odborech sportovních oddílů – se několik set oddílů pokoušelo pokračovat v činnosti. Ta byla velmi závislá na konkrétních místních poměrech i lidech. Zejména ve velkých městech většinou byly pro existenci těchto oddílů díky větší anonymitě příznivější podmínky. Řada těchto oddílů takto přečkala celá období nesvobody a zejména v 80. letech rozvinula svou činnost do značné šíře. I když nebylo možno veřejně naplňovat ideály skautingu, v různé míře se to v těchto oddílech dařilo. Navíc se zde vytvářela nová pedagogická a metodická zkušenost, která čerpala z moderních poznatků a zkušeností.

9. etapa: Nové začátky (od konce roku 1989)

Výchozí situace – na přelomu let 1989 a 1990 došlo k rozpadu tzv. Světové socialistické soustavy na evropském kontinentě. Prakticky ve všech státech do té doby ovládaných Sovětským svazem došlo ke změně režimu. Tyto státy začaly samy určovat svůj další vývoj. Některé země – mezi nimi Československo – započaly cestu k vytvoření otevřené demokratické společnosti. Narážely při tom jak na nedostatek vnitřních podmínek, tak na určité nepochopení ze strany vyspělejších západních demokracií.

Důsledky pro skauting – hned na počátku (2. prosince 1989) byl veřejně obnoven Junák. Základní směr jeho rozvoje určovalo „Sedmibodové prohlášení“. Některé jeho části měly smysl hlavně pro tehdejší situaci. Ty ostatní ale měly strategický význam pro další vývoj a jsou platné dosud: Skautingu u nás nesmí bránit nic k tomu, abychom se stali plnoprávními členy světového skautského společenství včetně přijetí všech principů. Hlásíme se k odkazu zakladatelů Baden – Powella, Setona i A. B. Svojsíka, vážíme si specifik českého skautingu, ale jsme si také vědomi nutnosti vychovávat dnešní děti a mladé lidi s využitím všeho, k čemu v oblasti výchovy dospěl pokrok i zkušenost získaná v předchozích desetiletích... v našem skautingu mají své pevné místo křesťané, kteří v předchozích desetiletích osvědčili svou

statečnost i věrnost skautingu... v našem hnutí mají své pevné místo i dospělí, protože skauting je cestou celoživotní výchovy.

V roce 1996 byl Junák – svaz skautů a skautek České republiky přijat do obou světových ústředí WAGGGS (World Association of Girl Guides and Girl Scouts – Světová organizace skautek) se sídlem v Ženevě i WOSM (World Organization of the Scout Movement – Světová organizace skautského hnutí), která sídlí v Londýně. Na 8. sněmu Junáka v roce 1998 byl přijat zásadní dokument „Strategie Junáka do roku 2005“. V tomtéž roce se Junák na základě rozhodnutí sněmu stal zakládajícím a nejsilnějším členem parlamentu dětských a mládežnických organizací u nás – České rady dětí a mládeže.

3.1.2 Principy

„Posláním Junáka je podporovat rozvoj osobnosti mladých lidí, jejich duchovních, mravních, intelektuálních a tělesných schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k sobě samým, bližním, vlasti, přírodě a celému lidskému společenství v souladu s principy a metodami stanovenými zakladatelem skautského hnutí, lordem Baden Powellem.“³¹ „Skauting podporuje vlastenectví, je však zároveň celosvětovou organizací vedoucí k bratrství mezi národy, globální odpovědnosti a k překonání úzkého nacionalismu. Prostředkem je činnost zaměřená zejména na turistiku a pobyt v přírodě (viz. příloha č. IV), která junáky – skauty vychovává k praktickým dovednostem, družnosti a sebekázi.“³²

Cíle představují určité konkrétní „zastavení“ na cestě naplňování celkového poslání. Jsou mnohem více než poslání spoluurčovány situací, v jaké je toto poslání naplňováno – kulturní společenskou situací, technickým rozvojem, stavem poznání. Stanovením postupných cílů reaguje skauting jak ve světě, tak v konkrétní zemi na tuto situaci, aby v ní co nejlépe rozvíjel ono univerzální poslání.³³

Principy jsou základními kameny skautské výchovy, a jako takové musí být na cestě k cíli respektovány. Představují závazná východiska, kterými se řídí všichni členové hnutí. Skauting je založen na třech obecných principech, které jsou společné všem skautům světa:

1. Povinnost k Bohu, znamená oddanost duchovním principům, povinnost hledat v životě vyšší hodnoty než materiální a věrnost svému vlastnímu přesvědčení včetně přijetí povinností z toho vyplývajících. Toto se vztahuje i na náboženství, vyznání či přesvědčení

³¹ X. VALNÝ SNĚM JUNÁKA, *Stanovy Junáka – Svazu skautů a skautek ČR*, s. 1.

³² PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času* s. 143.

³³ Srov., ZAJÍC, J. *Myšlenkové základy skautingu*, s. 21.

neuznávajících osobního Boha (příkladem takového náboženství jsou buddhismus nebo taoismus; vzhledem k odlišnosti východního způsobu myšlení i cítění není v těchto náboženstvích otázka „cíle“ – Boha – vyslovena, nýbrž se vše soustřeďuje na „cestu“ – tedy metodu vedoucí ke správnému životu.)

2. **Povinnost k jiným**, odpovědnost člověka ke společnosti v jejích různých podobách. Snaha o to, být vždy ostatním příkladem, snaha být ostatním prospěšný... Věrnost své zemi v souladu s podporou místního, národního i mezinárodního míru, porozumění a spolupráce. Úcta k ostatním – jednotlivcům, kolektivu, společnosti, státu, národu, celosvětovému společenství. Účast na rozvoji společnosti, při kterém je uznávána a respektována důstojnost jiných lidí a není poškozována příroda. Snaha o zlepšování morální a životní úrovně svého okolí a sebe samé(ho).

3. **Povinnost k sobě**, odpovědnost za rozvoj sama sebe. Člověk na sebe bere odpovědnost za rozvoj svých možností, schopností, znalostí a především svých morálních hodnot.³⁴

Tyto principy jsou vyjádřeny ve skautském slibu a zákonu.

Skautský slib zní:

„Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe: sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době, plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské, duší i tělem být připraven pomáhat vlasti i bližním.“

Skaut může ukončit slib dodatkem: „K tomu mi dopomáhej Bůh.“

Skautský zákon zní:

1. Skaut je pravdomluvný.
2. Skaut je věrný a oddaný.
3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným.
4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta.
5. Skaut je zdvořilý.
6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.
7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců.
8. Skaut je veselý myslí.
9. Skaut je hospodárný.
10. Skaut je čistý v myšlení, slovech i skutcích.

³⁴ Srov., ZAJÍC, J. *Myšlenkové základy skautingu*, s. 21.

Souvislosti - Na zákon, slib a heslo je nutné pohlížet nikoli jako na jednotliviny, ale jako na hierarchicky uspořádaný systém. Jenom všechny tři ideové pilíře skautingu uplatňované v životě jednotlivce dělají skauta skautem.³⁵

Kromě oddílů se zdůrazněnou náboženskou výchovou působí křesťanští skauti i u ostatních oddílů a výchovných jednotek - zvláště u těch, které se zaměřují na nějakou náročnou oblast výchovy - integrace Rómů, handicapovaných, prevence sociálních patologií apod.³⁶

Skauting – i když je jeho vznik historicky spjat s křesťanstvím – nepředpisuje svým členům žádnou konkrétní spirituální cestu. Současně však s respektem a porozuměním přijímá všechny spirituality, které vedou k naplňování principů skautingu, slibu i zákona, který z nich vychází. Poznávacím znamením toho, zda o takovou spirituální cestu opravdu jde, je respektování obou výše uvedených rozměrů duchovního života ve skautingu: citlivé individuální svědomí a vytváření dobrých, kvalitních vztahů.³⁷

3.1.3 Metoda

„Jedním z důležitých základů skautingu je družinový systém: výchovné působení probíhá především v malé skupině pěti až deseti dětí vedených dospívajícím rádcem jen o málo starším než děti. Tento systém využívá velkého vlivu vrstevnické skupiny a pozitivních vzorů věkově blízkých vedoucích; systém rádců naopak umožňuje participaci starších dětí, které se učí přijímat odpovědnost za druhé a za program.“³⁸

Chceme, aby Junák byl organizací s pevnými hodnotovými základy na straně jedné, a s moderními, přitažlivými formami a prostředky na straně druhé.

Chceme, aby rodiče vnímali Junáka jako kompetentní organizaci s jasným výchovným posláním, která jim nabízí pomoc při výchově jejich dětí a zábavným způsobem připravuje mladé lidi na smysluplné prosazení ve společnosti.

³⁵ Srov., ZAJÍC, J. *Myšlenkové základy skautingu*, s. 29.

³⁶ *Junák – svaz skautů a skautek ČR* [online]. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, Posl. úpravy 15.5.2007 [cit. 2007-05-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.skaut.cz>>.

³⁷ Srov., ZAJÍC, J. *Myšlenkové základy skautingu*, s. 24 – 25.

³⁸ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času* s. 144.

Chceme, aby děti viděly skauting jako místo, kde budou přijaty skupinou svých vrstevníků, kde najdou opravdové kamarády, a skauting se pro ně stal přitažlivým dobrodružstvím se špetkou tajemství a výlučnosti, do něhož se budou chtít zapojit i ho samy aktivně utvářet.³⁹

Pro skauting je typické, že výchovný proces probíhá v podstatě neustále. Výchovně působí nejen vlastní program, ale současně i vše ostatní: prostředí (klubovna, tábořiště, ...), nálada, chování vůdce i ostatních členů oddílu – někdy i víc než samotný program. Proto je nutné klást na tyto výchovné prostředky stejný zřetel jako na přípravu programu. Bývá to často obtížnější. Sestavit program výchovné akce se vůdce může naučit, ale neustále sám sebe sledovat a být vzorem a příkladem je velká odpovědnost.⁴⁰

3.2 Pionýr

Pojem **PIONÝR** pochází z francouzštiny a znamená být v něčem první, vyjadřuje myšlenku moderního, průkopnického, ideu hledání, touhy po poznání. Pojmenování pionýr označuje i v mezinárodním pojetí člověka – objevitele nových cest, směrů a hlasatele pokrokových myšlenek. Sdružení chce svojí prací plně dostat významu tohoto pojmu. Svoji činností je především sdružením dětí a mládeže. Přičemž členem může být i dospělý bez rozdílu sociálního postavení, národnosti, politické příslušnosti, náboženského vyznání, jestliže souhlasí se Statutem a Programem sdružení Pionýr (viz. příloha č. V).

Pionýr je občanské sdružení vzniklé podle zákona č. 83/1990 Sb., není společností, agenturou či jiným obchodním subjektem - patří do velké skupiny neziskových organizací, proto jedním z jeho významných partnerů je stát a jeho instituce. Je to demokratické, dobrovolné, samostatné a nezávislé sdružení dětí, mládeže a dospělých. Zabývá se osvětovou, výchovnou, vzdělávací, charitativní činností, obhajobou a uspokojováním zájmů a oprávněných potřeb dětí a členů sdružení. Podporuje tvorbu a naplňování zejména sociálních, kulturních a sportovních programů především s ohledem na ochranu práv dětí a rozvíjení jejich zájmové činnosti. Hlásí se k „Úmluvě o právech dítěte“ a „Listině práv a svobod“ a podílí se na naplňování jejich zásad. Podporuje českou státnost. Vede své členy k aktivnímu občanství a kladným morálním hodnotám.

Umožňuje svým členům i dalším účastníkům svých aktivit uspokojovat jejich zájmy a potřeby prostřednictvím všestranné činnosti v různých, převážně dětských kolektivech při pravidelné celoroční činnosti, prázdninových a dalších volnočasových aktivitách, včetně

³⁹ *Charta českého skautingu na počátku 21. století*, s.2.

⁴⁰ Srov., RŮŽIČKA, V. BŘICHÁČEK, V. *Pedagogika*, s. 13.

mezinárodních. Nabídkou aktivního využití volného času dětí a mládeže pomáhá v boji proti kriminalitě, různým druhům závislostí a dalším sociálně patologickým jevům působícím na děti a mládež. Svou činnost zabezpečuje zejména prostřednictvím práce dobrovolných pracovníků, jimž zajišťuje servisní zázemí. Prostřednictvím systému přípravy zajišťuje odbornou způsobilost a vzdělání pro vedení kolektivů dětí a mládeže a pro odborné a speciální funkce ve všech oblastech činnosti sdružení.

Podporuje a rozvíjí spolupráci s organizacemi a sdruženími dětí a mládeže v České republice a v zahraničí.

Pro dosažení účelů sdružení může vykonávat zejména vydavatelskou a nakladatelskou činnost, grafické a kresličské práce, vyrábět hry a hračky, poskytovat ubytovací služby, agenturní činnost v oblasti kultury a umění, pořádat výstavy, veletrhy, přehlídky a obdobné akce, pořádat odborné kurzy, školení a jiné vzdělávací akce včetně lektorské činnosti, pořádat kulturní produkce, zábavy a provozovat zařízení sloužící k zábavě, organizovat sportovní a turistické akce.⁴¹

Individuálním členem Pionýra může být každé dítě (dítětem se rozumí ve smyslu „Úmluvy o právech dítěte“ každý člověk do 18 let) i dospělý člověk bez rozdílu sociálního postavení, národnosti, politické příslušnosti, náboženského vyznání, jestliže souhlasí se Statutem a Programem sdružení Pionýr.

Pionýrské hnutí má dlouholetou tradici u nás i v zahraničí. Svoji aktivní činností a prací přispívá k výchově všestranně rozvinutého člověka a nezanedbatelně se podílí i na prevenci kriminality. Dopracovalo se k uznávanému postavení u orgánů státu, včetně ocenění, má vážnost řady organizací a významných osobností, které s ním spolupracují.⁴²

Přehled počtu členů a konaných táborů s jejich účastníky v průběhu pěti let. Údaje jsou čerpány z výročních zpráv za příslušná období.

Pionýrská základna	2001	2002	2003	2004	2005
Počet členů	21 734	21 118	20 549	19 195	18 125
Počet letních táborů	524	521	495	436	435
Počet účastníků táborů	27 734	26 996	26 724	21 234	23 765

⁴¹ Srov., *Pionýr* [online]. Praha: Pionýr, Posl. úpravy 3.7.2007 [cit. 2007-07-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.pionyr.cz>>.

⁴² Srov., Tamtéž.

Dle údajů v tabulce je zřejmé, že počet registrovaných členů i konaných táborů klesá. O členství ve sdružení dětí a mládeže u nás i v mezinárodním měřítku, je čím dál menší zájem. Chybí nadšení pro pravidelnou činnost, zejména tam, kde je výraznější ideové zaměření, vymezená pravidla a vnitřní fungování. Ale jsou i výjimky mezi mladými, kteří neustále projevují zájem. V protikladu jsou zde tradiční organizace a svoboda, vyjadřování názorů, praktické jednání při příležitostných a jednorázových aktivitách. To je však pohled mládeže. Možná, kdyby do některé organizace nahlédli hlouběji, zjistili by, že i když je tradiční, je zde určitý prostor pro svobodu a vlastní názory.⁴³

3.2.1 Historie

„Před rokem 1990 bylo v naší zemi oficiálně jen monopolní sdružení dětí a mládeže, „jednotná“ organizace – Socialistický svaz mládeže a jeho Pionýrská organizace SSM. S mládeží pracovaly ovšem i další zájmové organizace. Kromě toho existovalo nezávislé a neoficiální sdružování mladých lidí (např. v rámci různých církví), které však státní moc s různou mírou intenzity potlačovala.“⁴⁴

„Název sdružení původně označoval průkopníka, novátora. Dětská Pionýrská organizace, která byla součástí mládežnických organizací (Československého svazu mládeže, později Socialistického svazu mládeže) vznikla v roce 1949 jako obdoba sovětské organizace a navazovala na levicově orientované předválečné organizace. Mezi její základní rysy patřily masovost a jednotnost. Současný Pionýr vznikl v době rozpadu jednotné organizace na počátku devadesátých let 20. století (viz. příloha č. VI) a navázal na své tradice z konce šedesátých let (viz. příloha č. VII).“⁴⁵

Po roce 1990 delegáti pionýrské organizace rozhodli o odtržení se od organizace SSM a o jejím postupném přechodu v organizaci novou. Před tímto krokem byl Pionýr společně s dalšími organizacemi, jako byl i Junák sloučen v jednotnou organizaci – Sdružení organizací dětí a mládeže – SODM), která byla řízena tehdejší nejsilnější politickou stranou, KSČ.

Všechny organizace začleněné v SODM se staly dobrovolnými demokratickými řízeními a politicky angažovanými, podílejícími se na mimoškolní výchově podle zásad socialistické výchovy. Cílem byla výchova uvědomělého občana socialistické země.

⁴³ Srov., PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 143.

⁴⁴ Tamtéž, s. 142.

⁴⁵ Tamtéž, s. 144.

3.2.2 Principy

V Pionýru spolu žijí ve shodě kolektivy různého zaměření a uspořádání - tábornické, přírodovědné, sportovní či turistické oddíly. Jejich členové rozhodují o tom, zda se chtějí zabývat převážně jen jedním druhem činnosti nebo zda společný život naplní různorodými aktivitami.

Využívání práv člena, plnění členských povinností, uskutečňování Programu Pionýra a směřování života k Ideálům Pionýra odlišuje pionýrské oddíly, družiny a skupiny od jiných spolků, útvarů mimoškolní výchovy či dalších zájmových činností.

Veškerým děním prolínají zásady: aktivita, demokracie, dobrovolnost, koedukovanost, laicita, modernost, nezávislost, občanství, otevřenost, přátelství, rozmanitost, samosprávnost, samostatnost, výchova.⁴⁶

Pravda – *"Pionýr chrání pravdu a plní dané slovo."*

- konej a hraj čestně;
- chraň pravdu a dané slovo;
- buď upřímný a spravedlivý.

Poznání – *"Pionýr je pracovitý, učí se."*

- poznej sám sebe;
- objevuj krásu a dobro;
- osvoj si vědění, znalosti a dovednosti.

Přátelství – *"Pionýr je přítelem všech dětí."*

- pomáhej bezbranným a slabším a chraň je;
- chraň přátelství, dopřej sluchu druhým;
- buď ohleduplný a kamarádský.

Pomoc – *"Pionýr je statečný a kamarádský, pomáhá ostatním"*

- pomáhej nezištně a z přesvědčení;
- chraň bezbranné a slabší a pomáhej jim;
- zastaň se utlačovaných;
- rozvíjej solidaritu se strádajícími a trpícími dětmi všech kontinentů.

⁴⁶ Srov., *Pionýr* [online]. Praha: Pionýr, Posl. úpravy 3.7.2007 [cit. 2007-07-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.pionyr.cz>>.

Překonání – *"Pionýr je čestný a spravedlivý."*

- překonej sám sebe, své špatné vlastnosti a návyky;
- nauč se ovládat sám sebe;
- buď tělesně zdatný;
- buď statečný ve slovech i činech, překonávej překážky.

Příroda – *"Pionýr chrání přírodu a život na Zemi."*

- objevuj krásu a tajemství přírody;
- chraň přírodu a život na Zemi;
- uč se žít v souladu s přírodou.

Paměť – *"Pionýr má rád svou zem."*

- pamatuj osudu a odkazů svého národa;
- chraň památky minulosti;
- poznávej dějiny lidstva.⁴⁷

Toto je sedmero pravidel, kterými by se správný pionýr měl řídit, a tudíž je lze považovat za principy celé organizace.

3.2.3 Metoda

Umožňujeme jednotlivým kolektivům samostatně rozhodnout o náplni své činnosti i o své struktuře - vytvářet oddíly, družiny, kluby, posádky a podobně dle svých zájmů a potřeb. Jako hlavní výchovný prostředek užíváme hru ve všech jejích podobách. Jsme sdružením dobrovolným a otevřeným - hájíme zájmy nejen svých členů, ale i ostatních dětí. Své akce nabízíme i neorganizovaným dětem a mládeži, zabýváme se osvětovou, výchovnou, vzdělávací a charitativní činností. Ve všech svých aktivitách zdůrazňujeme různorodost a všestrannost jako nezbytnou součást rozvoje osobnosti dítěte a mladého člověka.⁴⁸

U členů i ostatních účastníků našich akcí se snažíme o plné zapojení do činnosti kolektivu, které odpovídá schopnostem a možnostem každého jednotlivce. Prostřednictvím her chceme přinášet dítěti a mladému člověku vše, co může v dospělosti využít ve vztahu nejen k sobě

⁴⁷ Srov., *Pionýr* [online]. Praha: Pionýr, Posl. úpravy 3.7.2007 [cit. 2007-07-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.pionyr.cz>>.

⁴⁸ Srov., Tamtéž.

samému, ale i ke svému blízkému i vzdálenému okolí. Přispíváme k výchově člověka čestného, svobodného, samostatného, spravedlivého, aktivního a solidárního. Touto svojí činností, vlastním příkladem a jednáním se podílíme na rozvoji osobnosti dítěte a mladého člověka, chceme být přínosem pro společnost, podílet se na prevenci kriminality a sociálně patologických jevů. Vytváříme podmínky pro to, aby hodnoty z významných dokumentů – Úmluva o právech dítěte, Listina základních práv a svobod a podobně, pronikaly do vědomí lidí a aby jejich formální ustanovení nebyla porušována.⁴⁹

Chceme přispět ku prospěchu celé společnosti, vlasti i světa. Podílíme se na rozvoji občanské společnosti, svobodné, demokratické a sociálně spravedlivé. K tomu se snažíme rozvíjet samosprávné zásady a demokratické návyky u svých členů a v kolektivech na všech úrovních. Ve svých výchovných projektech užíváme laický, nenáboženský pohled na dění a svět kolem nás, přesto vedeme k toleranci jiných pohledů na lidský vývoj. Pracujeme ve prospěch obce, města, kraje i celého státu - v rámci svých možností vyvíjíme na každé z těchto úrovní veřejně prospěšnou činnost. Vedeme své členy k hrdosti na národní i místní tradice, napomáháme vzniku hodnotných mezilidských vztahů se všemi, bez jakýchkoliv předsudků.

Přejeme si být plnoprávným partnerem státu, škole i ostatním subjektům, pracujícím ve prospěch dětí a mládeže. Neusilujeme o výsadní postavení, snažíme se navazovat s těmito sdruženími a institucemi všestranně prospěšné vztahy. Vše zajišťují tisíce dobrovolníků, vedoucích, jejichž způsobilost k této činnosti Pionýr rovněž zabezpečuje soustavným vzděláváním.

Poznávat dosud nepoznané, společně prožívat dobrodružství i v tzv. všedním životě, přitom nečekat až vše jen spadne do klína. Spolupracovat, nebát se těžkostí a problémů, snažit se je překonávat čestně, hrdě se hlásit ke svým úkolům i průšvihům, nemít své slovo za cár papíru ... – to je Program Pionýra.⁵⁰

Každá činnost v Pionýru musí být zajišťována vedoucím - osobou, která se stará o organizaci schůzek, výletů a akcí, připravuje s dětmi program a zodpovídá za výchovné působení.

⁴⁹ Srov., *Pionýr* [online]. Praha: Pionýr, Posl. úpravy 3.7.2007 [cit. 2007-07-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.pionyr.cz>>.

⁵⁰ Srov., Tamtéž.

Být vedoucím v Pionýru neznamena jen odhodlání pro dobrovolnou práci, ale i splnit predepsanou kvalifikaci, být starším 18 let, získat důvěru dětí, rodičů i kolegů. Zásady kvalifikace jsou obsaženy ve Statutu Pionýra, podrobnosti upravují další vnitřní normy Pionýra, které jsou svými požadavky náročnější než obecně závazné předpisy.

Základní příprava probíhá na každé pionýrské skupině tak, aby každý dospělý absolvoval alespoň "Minimum Pionýra". Pro samostatnou práci s dětmi a mládeží jsou však požadavky mnohem vyšší. Tím nejnáročnějším naplněním kvalifikačních předpokladů jsou rekvalifikační kurzy akreditované Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy, například „Vedoucí dětského kolektivu“.⁵¹

3.3 Česká obec sokolská

Celý název organizace známé pod zkrácenou a používanou verzí - Sokol je Česká obec sokolská (dále jen ČOS). ČOS je dobrovolný a nezávislý demokratický spolek ve smyslu zákona č. 83/1990 Sb. Organizačními jednotkami tohoto spolku jsou tělocvičné jednoty Sokol a sokolské župy (župa je sdružení jednot v rámci příslušného kraje).

Posláním ČOS je zvyšovat tělesnou zdatnost svých členů a vychovávat je k čestnému jednání v životě soukromém i veřejném, k národnostní, rasové a náboženské snášenlivosti, k demokracii a humanismu, k osobní skromnosti a ukázněnosti, k lásce k rodné zemi a úctě k duchovnímu dědictví našeho národa.

Organizují tělesnou výchovu a sport, aby všichni, kdo o to projeví zájem, je mohli pěstovat především pro vyplnění volného času, k upevnění zdraví či ke zlepšení tělesné i duševní výkonnosti. V jejich náplni je také kulturní a společenská činnost, propagují a rozvíjejí sokolské tradice a ideály a prohlubují a šíří poznání sokolské myšlenky.

Sokolský slib je dobrovolný. Skládají jej zletilí členové ve své jednotě.⁵²

Česká obec sokolská je v České republice čtvrtým nejpočetnějším občanským sdružením, jehož téměř 190 000 členů se dobrovolně věnuje sportům, pohybovým aktivitám v oddílech sokolské všestrannosti a kulturní činnosti, především ve folklórních a loutkářských souborech (viz. příloha č. XI).

⁵¹ Srov., *Pionýr* [online]. Praha: Pionýr, Posl. úpravy 3.7.2007 [cit. 2007-07-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.pionyr.cz>>.

⁵² Srov., *Česká obec sokolská* [online]. Praha: Česká obec sokolská, Posl. úpravy 2.7.2007 [cit. 2007-07-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.sokolcos.cz>>.

3.3.1 Historie⁵³

ČOS se řadí k nejstarším spolkům tohoto typu na světě. Sokol vznikl jako první česká tělocvičná organizace v Rakousku-Uhersku z emancipačních snah českého národa v 19. století. Program všestranného psycho-fyzického rozvoje člověka jí vtiskl dr. Miroslav Tyrš, profesor Univerzity Karlovy a podnikatel Jindřich Fügner. Koncem listopadu 1861 bylo už jisté, že k založení českého tělocvičného spolku dojde. Tato myšlenka se šířila v kruzích vlastenců a starší zájemci, kteří už necvičili, byli vyzváni stát se členy zakládajícími. Na poradách přípravného výboru byly dopracovány stanovy. Zároveň bylo oznámeno, že kromě pravidelných cvičení bude spolek pořádat výlety a společenské zábavy. Ve svém znaku bude mít sokola v letu (viz. příloha č. VIII.).

Od začátku vznikaly mezi dvěma skupinami vedoucích činovníků diskuze o programu nového spolku. Skupina kolem Tyrše a Fügnera (viz. příloha č. IX) prosazovala hlavně cvičební náplň, jiní členové výboru v čele s Thurn-Taxisem propagovali spíše účast na různých veřejných slavnostech a společenských událostech. Cvičební program byl již tehdy značně progresivní, protože kromě prostných, pořadových disciplín a náradí se cvičenci věnovali také úpolovým disciplínám (šerm, vzpírání, zápas, vrh břemenem aj.) a základům atletiky tehdy zvané tělocvik prostý (různé běhy a skoky). Sportovalo se i venku, jednoty pěstovaly plavání, veslování, bruslení, jezdectví a pořádaly četné výlety. K tomu patřila i etická a vlastenecká výchova, což jako celek odpovídalo Tyršem vytčené ideji všestranné osobnosti zdatné tělesně i duševně - podle antického vzoru. V Sokole byl také bohatý společenský a kulturní život – vzdělávací přednášky, hudební, divadelní a loutkové soubory, koncerty, plesy a zábavy. Již v roce 1865 se konaly z podnětu J. Fügnera první šibřinky.

Antická idea kalokagathie rozvinutá dr. Miroslavem Tyršem a jeho následovníky dala základ společenskému hnutí, které se spojilo se vznikem a dalšími osudy Českého (Československého) státu. Přežil v zahraničí, v komunitách krajanů ve všech kontinentech světa. Tělocvičná jednota pražská (později Sokol Pražský) byla založena za účasti předních českých vlastenců 16. února 1862, ale tomuto datu předcházela řada událostí, které přispěly k vytvoření podmínek vhodných pro vznik první české tělocvičné organizace a téhož roku se ustavilo dalších osm jednot na venkově.

První sokolský prapor namaloval Josef Mánes a při jeho rozvinutí 1. června 1862 se stala matkou praporu Karolina Světlá (viz. příloha č. XII). Náčelník M. Tyrš vytvořil tělocvičnou

⁵³ Srov., Srov., *Česká obec sokolská* [online]. Praha: Česká obec sokolská, Posl. úpravy 2.7.2007 [cit. 2007-07-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.sokolcos.cz>>.

soustavu a názvosloví (Základové tělocviku). Ideovou stat' Náš úkol, směr a cíl uveřejnil v časopise SOKOL. V roce 1869 byl založen Tělocvičný spolek paní a dívek pražských, v němž byla vedoucí osobností Tyršova žačka Klemeňa Hanušová.

Vlastenecké zaměření Sokola se projevovalo od začátku a jeho vystupování - výlety v krojích, účast na národních slavnostech, veřejná cvičení aj. - povzbuzovalo národní sebevědomí. Za 1. světové války měli sokolové velký podíl na vzniku československých legií a ve dnech převratu v říjnu 1918 udržovali pořádek ve městech. Často byli nazýváni naším národním vojskem. Sokolští představitelé - starosta Dr. Scheiner a náčelník Dr. Vaníček - se stali organizátory nové čs. armády.

Zlatý věk prožil Sokol mezi světovými válkami (1918 - 1938), kdy se stal milionovou organizací. V jeho řadách byli i význační politici včetně prezidentů Masaryka a Beneše. Svépomocí budované sokolovny vznikaly i v malých obcích. Sokolští závodníci reprezentovali úspěšně ČSR na olympiádách a mezinárodních přeborech (Šupčík, Vácha, Hudec, Gajdoš, Děkanová a další). Program Sokola byl vždy všestranný, přitažlivý pro všechny vrstvy a věkové kategorie. Kromě pravidelného cvičení se pořádaly různé soutěže, veřejná vystoupení, akademie, kulturní besedy, šibřinky, výlety, zájezdy do ciziny, tábory mládeže, divadelní a loutková představení, hudební a pěvecké koncerty, přednášky, výstavy, vydávala se řada časopisů a příruček.

V polovině prosince 2004 se v Aténách konala mezinárodní konference ministrů a vyšších úředníků pro sport. České obci sokolské byla udělena Mezinárodním výborem pro fair play při UNESCO cena Pierra de Coubertina (viz. příloha č. X). Tato cena se každoročně uděluje již od roku 1964 významným sportovním osobnostem a organizacím. Z českých sportovců ji v minulosti obdrželi legendární běžec Emil Zátopek, sportovní gymnastka Věra Čáslavská a diskař Ludvík Daněk. Česká obec sokolská cenu získala za svoji dlouholetou činnost, jíž přispívá k rozvoji sportu a zpřístupňuje sport všem, kteří se mu chtějí aktivně věnovat.

Mezinárodní ocenění České obce sokolské představuje víc, než jen uznání. Je svým způsobem i potvrzením toho, že Sokol není pouze archaická organizace, dnešku již nic neříkající, vyžívající se v tradicích a současnost jí nic neříká. Udělení Ceny Pierra de Coubertina je potvrzením toho, že mnohostranná činnost Sokola, která umožňuje sportovní i kulturní a další vyžití a uplatnění běžných občanů, je v současném globalizovaném světě aktuální otázkou. Je příkladem, jak mimo jiné pomoci tomu, aby se sport nestal jen záležitostí stovek vrcholových, profesionálních sportovců a ostatní lidé byli jen jeho pasivními diváky u televizních obrazovek nebo na stadionech, ale aby byl dostupný všem, kteří ho chtějí dělat aktivně a kteří chtějí udělat něco pro své zdraví, pro své vnitřní uspokojení.

UNESCO – a na aténské konferenci to ministři i vyšší úředníci pro sport v hovoru potvrdili – oceňuje způsob, jakým Česká obec sokolská oslovuje ženy a umožňuje jim plnoprávné začlenění do spolkového života. Oceňuje také přínos ČOS na udržování aktivního života v menších městech a vesnicích. Vždyť Sokol je světově ojedinělou organizací, která vytvořila zázemí pro sport i další zájmovou činnost nejen ve městě, ale také na venkově. Ani tak sportovní země jako je Velká Británie, nemá podobnou síť tělocvičen v menších městech a vesnicích, jakou vytvořil Sokol v naší zemi.

Když se dnes ve společnosti hovoří o problému vyliďňování venkova a následného zániku některých vesnic nebo jejich přeměny na rekreační osady – a není to jen problém český, ale i mnoha dalších evropských zemí – a navrhuje se opatření jak tento trend zastavit, pak právě Sokol je jednou z mála organizací, které jsou v tomto směru již dlouhá desetiletí aktivní, když svojí činností udržuje společenský život v menších obcích, nabízí mnohé zajímavé alternativy společenského života.

Je-li tedy ocenění UNESCO uznáním činnosti Sokola jako vysoce soudobé a moderní organizace, která má současnému světu mnohé co říct a nabídnout, pak je zároveň také pro nás nejen povzbuzením, ale i závazkem. Závazkem k naplňování sokolských ideálů a výzvou k oslovování široké veřejnosti svojí každodenní činností.⁵⁴

3.3.1.1 Těžká období

Likvidace Sokola nastala třikrát. Stal se nepohodlným pro všechny totalitní režimy našich dějin. Poprvé byl zakázán za války v roce 1915, podruhé jej krutě rozprášili nacisté v roce 1941 a potřetí jej pohltila "sjednocená tělovýchova" po roce 1948. Snahy o obnovu Sokola v roce 1968 udusila normalizace a teprve v lednu 1990 byl vzkříšen - již počtvrté - k novému životu.

I. světová válka - Za I. světové války tvořili sokolové velkou část našeho prvního vojska - čs. Legií. V listopadu 1915 je ČOS zakázána, existence žup a jednot ale přetrvává a činnost pokračuje. Starosta Jiří Scheiner je uvězněn za spolupráci s mafii, ale přesto zaslal značnou částku sokolských peněz na podporu odboje. Sokolové se také podíleli na vzniku české vojenské skupiny ve Francii „NAZDAR“.

⁵⁴ *Česká obec sokolská* [online]. Praha: Česká obec sokolská, Posl. úpravy 2.7.2007 [cit. 2007-07-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.sokolcos.cz>>.

II. světová válka - Od roku 1939 hromadné zatýkání činovníků nacisty, na podzim roku 1941 je organizace již podruhé rozpuštěna a všechny majetek zabaven. Sokolové se stali vedoucí silou II. odboje např. ve skupině JINDRA a dalších. Za II. světové bylo umučeno a popraveno na 3 388 sokolů a mnoho tisíc jich bylo zatčeno a vězněno.

1948 - Po puči vyloučili komunisté přes 11 000 členů a tělovýchova byla násilně sjednocena až do roku 1989.

1968 - Pokus o třetí obnovení Sokola se bohužel nezdařil kvůli okupaci a následující normalizaci.

1990 – Čtvrté obnovení Sokola (I. sjezdu obnoveného Sokola se zúčastnilo na 3000 lidí). Po čtyřiceti letech komunistické totality a po jejím pádu povstal Sokol v roce 1990 znovu k životu.

3.3.1.2 ČOS – v moderní podobě

Nová éra Sokola nezačala lehce. Musel bojovat o navrácení svého majetku a zažívá i problémy generační. Dnes sdružuje Česká obec sokolská (ČOS) zhruba 1100 jednot a 190 000 členů. Skoro polovina dochází do sportovních oddílů, které přispívají k omlazení sokolských řad. Také do řídicích orgánů nastupuje stále více mladých činovníků. Po roce 1990 navázal na programové tradice, spojené s výchovným ovlivňováním člověka odpovědného za sebe, za obec, za demokratický stát.

Česká obec sokolská modernizuje při vstupu do nového století svůj program. Bude podporovat sportovní výkony ve zhruba šesti desítkách sportů, které jsou v ČOS organizovány. V gymnastice, házené, basketbalu, v judu i v atletice vykazují sokolští sportovci ligoovou až reprezentační úroveň. ČOS zabezpečuje nové sporty, jejichž příkladem může být akrobatický rokenrol s tituly mistrů světa.

Nejpočetnější složkou ČOS je odbor sokolské všestrannosti, ve kterém se vytváří program pohybových aktivit a rekreačních sportů pro všechny lidi, včetně zdravotně postižených. Sokolské organizace v župách a v jednotách významně ovlivnily rozšíření humanitárního běhu Terryho Foxe v České republice, který zaujímá spolu s Kanadou v počtu účastníků čelné místo na světě.

Dnes Sokol nabízí veřejnosti program moderních pohybových aktivit formou netradičních akcí "Takoví jsme dnes", pořádáním Sokolgymu, soutěží Euroteam aj. Česká obec sokolská spolupracuje s organizacemi, které mají ve svém programu "Sport pro všechny" u nás i na mezinárodní úrovni (TAFISA, ISCA aj.) a sokolští cvičenci reprezentují ČR i na světových gymnestrádách.

3.3.1.3 Všesokolské slety

Vyvrcholením činnosti ČOS je slet, společensko-sportovní přehlídka veškeré činnosti za šest let. Tradice sokolských sletů sahá do minulého století a přetrvala dodnes. Jsou jedinečným fenoménem a znamenaly vždy významnou událost pro celý stát. Staly se přehlídkou sokolské činnosti, ale často i povzbuzením celého národa v pohnutých dobách našich dějin. Kromě společných vystoupení přinášely i sportovní soutěže, přehlídky sportovních souborů a mnoho zážitků ve vyzdobené Praze. Na sletišti nechyběli přední politici ani naši prezidenti. Rozsah sletů se až do roku 1948 stále zvětšoval. I XIII. všesokolský slet v roce 2000 byl výrazem historické kontinuity a zařazením současného Sokola do kontextu vývoje sportu pro všechny ve světě.

V červenci 2006 se v Praze konal již XIV. všesokolský slet, který se stal důstojným pokračovatelem tradice, zahájené již v roce 1882 I. sletem. Právě všesokolské slety byly vždy vyvrcholením sokolské činnosti v celé její šíři. Nikdy to nebyla jen tělocvičná vystoupení, protože nedílnou součástí sletů jsou doprovodné kulturní, sportovní a společenské akce. Kromě velkých hromadných skladeb jsou do programu sletů zařazeny také další aktivity, kdy se představují nejlepší sokolské soubory divadelní, hudební, folklorní, loutkové, konají se turistické a další sportovní akce. Loňský XIV. všesokolský slet na tuto tradici svojí skladbou plně navázal a zároveň jí dal moderní formu: Vedle hromadných vystoupení na Strahově ve dnech 5. a 6. července byly jeho součástí takové akce, jako Expedice Kameny, Sletová štafeta, turistická setkání, pódiová vystoupení v areálu Tyršova domu a na ploše před stanicí metra A Malostranská, sletové sportovní soutěže.⁵⁵

⁵⁵Srov., *Česká obec sokolská* [online]. Praha: Česká obec sokolská, Posl. úpravy 2.7.2007 [cit. 2007-07-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.sokolcos.cz>>.

Přehled uskutečněných všesokolských sletů:⁵⁶

I. všesokolský slet - 1882 - na Střeleckém ostrově, cvičilo 720 mužů.

II. všesokolský slet - 1891 - ve Stromovce, cvičilo 2300 mužů a soutěžilo se ve skoku do výšky.

III. všesokolský slet - 1895 - cvičilo se na Letné, cvičilo 4271 mužů a 700 dorostenců, vystoupení sokolské jízdy, první vystoupení dorostu na III. všesokolském sletu.

IV. všesokolský slet (Letná) - 1901 - první vystoupení žen na IV. všesokolském sletu, cvičilo 6705 mužů a 1985 dorostenců.

V. všesokolský slet (Letná) - 1907 - poprvé cvičilo již žactvo (žáci a žákyně), první sletová scéna „Šachový turnaj“, cvičilo 7600 mužů, 2500 žen, 500 dorostenců.

VI. všesokolský slet (Letná) - 1912 - cvičilo 12000 mužů, 2500 žen, 1065 dorostu, 2097 žáků a 1980 žákyň, sletová scéna Marathon, soutěže v atletice, plavání....

VII. všesokolský slet (Letná) – 1920 - dva roky po skončení války! Cvičilo: 27000 mužů, 23472 žen, 9950 dorostenců, 10112 dorostenek, 6250 žáků, 4920 žákyň, provedena sletová scéna „Stavba sochy Svobody“ (viz. příloha č. XIII).

VIII. všesokolský slet (poprvé na Strahově) - 1926 - cvičilo: 30000 mužů, 25 000 žen, 4600 starších mužů, 13888 dorostenců, 14076 dorostenek, 5780 žáků a 6860 žákyň. Poprvé uspořádány zimní sletové hry. Sletová scéna „Kde domov můj“.

IX. všesokolský slet (Strahov) - 1932 - cvičilo: 30000 mužů, 28000 žen, 14000 dorostenců, 13975 dorostenek, 14574 žáků, 16550 žákyň. Sletová scéna „Tyršův sen“.

X. všesokolský slet (Strahov) - 1938 - cvičilo: 28600 mužů, 36000 žen, 28000 dorostenců, 33000 dorostenek a přibližně 50000 žactva. Sletová scéna: „Budovat a chránit“.

XI. všesokolský slet (Strahov) - 1948 - cvičících celkem: 585000, místo sletové scény uspořádány Dožínky. Poprvé soutěže žactva v šestiboji.

XII. všesokolský slet (Strahov) - 1994 - cvičilo celkem: 23000 cvičenců ve 12 skladbách.

XIII. všesokolský slet (Strahov) - 2000 - cvičilo přibližně 21000 cvičenců. Národní sletový večer.

XIV. všesokolský slet (Strahov) – 2006

⁵⁶ Srov., *Česká obec sokolská* [online]. Praha: Česká obec sokolská, Posl. úpravy 2.7.2007 [cit. 2007-07-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.sokolcos.cz>>.

3.3.1.4 Zakladatelé Sokola

Dr. Miroslav Tyrš

Zakladatel Sokola se narodil 17. září 1832 v Děčíně. Vystudoval filosofii a věnoval se především estetice. Byl obdivovatelem antické kalokagathie a její zásady rozvoje člověka po stránce tělesné i duševní prosazoval pak i v Sokole. Jako vychovatel v Novém Jáchymově na Berounsku se setkal s Jindřichem Fügnerem a z jejich úvah vzešla iniciativa k založení českého tělocvičného spolku v roce 1862.

V Sokole Pražském byl Tyrš (viz. příloha č.) místostarostou a náčelníkem, velel také prvnímu sokolskému sletu 1882 na Střeleckém ostrově. Od roku 1871 řídil časopis Sokol, uvedený proslulým programovým prohlášením "Náš úkol, směr a cíl". V roce 1873 vyšel jeho spis "Základové tělocviku", obsahující promyšlený tělocvičný systém a výstižné názvosloví. Svou statí "Hod olympický" oslavil olympijskou myšlenku dávno před obnovou novodobých her. Později dosáhl Tyrš docentury a v roce 1883 profesury na pražské univerzitě, pro níž se měl vzdát činnosti v Sokole. V napjaté situaci se léčil v tyrolském Oetzu, kde zahynul 8.srpna 1884 v horské řece Aaše.⁵⁷

Jindřich Fügner

Spoluzakladatel Sokola se narodil 10. září 1822 v Praze. Věnoval se obchodu, později se stal odborníkem v pojišťovnictví. V podnikání byl úspěšný, ale měl vyšší cíle. Stále se vzdělával, věnoval se i hudbě, společenským zájmům a sportu. Vlastenecké cítění jej sblížilo s Tyršem, jehož myšlenku na založení českého tělocvičného spolku s vyšším posláním pomáhal uskutečnit.

Po vzniku Sokola Pražského se stal jeho prvním starostou a mecenášem, zasloužil se především o výstavbu první sokolovny v Žitné ulici v Praze. Fügner (viz. příloha č.) zaváděl do Sokola demokratické vztahy mezi členstvem a staral se též o bohatou kulturní a společenskou činnost (vedl v život "šibřinky" aj.). Zemřel však již ve 43 letech v roce 1865.⁵⁸

⁵⁷ Srov., *Česká obec sokolská* [online]. Praha: Česká obec sokolská, Posl. úpravy 2.7.2007 [cit. 2007-07-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.sokolcos.cz>>.

⁵⁸ Srov., Tamtéž.

3.3.2 Principy

Sokol v uplynulých letech prokázal, že má své pevné místo v konkurenčním prostředí zájmových občanských sdružení organizujících zájemce o nejrůznější tělovýchovné a sportovní činnosti. Programem Sokola je vzájemně provázaný soubor sportovních, pohybových, kulturních a společenských aktivit, které se uskutečňují v tělocvičných jednotách. Činovníci, cvičitelé a trenéři sokolských tělocvičných jednot jsou nejen nositeli a organizátory sokolského tělovýchovného a sportovního programu, ale společně s ostatními členy vytvářejí společenské prostředí pro utváření mravního postoje sokolství, prostředí pro uchovávání sokolských idejí. Posláním ČOS je zvyšovat tělesnou zdatnost svých členů a vychovávat je k čestnému jednání v životě soukromém i veřejném, k národnostní, rasové a náboženské snášenlivosti, k demokracii a humanismu, k osobní skromnosti a ukázněnosti, k lásce k rodné zemi a úctě k duchovnímu dědictví našeho národa. Cílem činnosti ČOS je přispívat ke zvyšování duchovní, kulturní a fyzické úrovně naší demokratické společnosti prostřednictvím tělesné výchovy a sportu, výchovy k mravnosti, společenské a kulturní činnosti.

Na začátku byla myšlenka sokolského programu života lidí, který formuloval Miroslav Tyrš - na antickém principu kalokagathie postavil ideál člověka tělesně zdatného, duševně a sociálně vyspělého, připraveného pracovat a bránit svůj národ. Tyršova idea sokolství přežila století i několikrát zákazy sokolské činnosti a násilná zrušení sokolské organizace. Idea SOKOLSTVÍ je aktuální i na začátku 21. století. Univerzální hodnotou sokolství je všestrannost tělesného, duševního a sociálního rozvoje osobnosti člověka. Sokolství je mravním postojem všech členů Sokola. Sokolství cvičenců, sportovců a činovníků je založeno na národních tradicích, na odkazu ušlechtilých činů členů Sokola v období válek a nesvobody i na všelidských hodnotách formulovaných v kodexu fair-play. Je založeno na obětavosti v činnosti pro naši organizaci a na připravenosti veřejně se angažovat na straně demokracie, práva a morálky. Sokolství vzniká za podmínek, kdy se členové, cvičitelé, trenéři a činovníci přihlásí k jeho morálním hodnotám a prosazují je podle svých možností ve své každodenní činnosti pro tělocvičnou jednotu, župu či obec.⁵⁹

59 Srov., *Česká obec sokolská* [online]. Praha: Česká obec sokolská, Posl. úpravy 2.7.2007 [cit. 2007-07-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.sokolcos.cz>>.

3.3.3 Metoda

Všestrannost

Přitažlivost Sokola pro široké vrstvy spočívala v tom, že zde měli přístup k tělocviku všichni bez rozdílu věku, postavení či tělesné zdatnosti. Sokolský program nabízel od začátku nejen cvičení na náradí, ale také řadu sportů, pobyt v přírodě a kulturně společenskou činnost.

Oddíly sokolské všestrannosti mají více než stoletou tradici a sdružují přednostně členy, kteří nechtějí sportovat vrcholově. Zdravé uplatnění v nich najdou i méně nadaní cvičenci včetně tělesně nebo duševně handicapovaných. Cvičenci jsou rozděleni do oddílů podle věku: nejmladší děti s rodiči, předškoláci, mladší a starší žactvo, dorost a dospělé členstvo. Starají se o ně dobrovolní cvičitelé, což je v Sokole tradicí.

Moderní a pestrý program pro oddíly všestrannosti připravují náčelnictva mužů a žen ČOS. Známé druhy náradí se používají spíše netradičně, používají se i nová náradí: trampolíny, soupravy gym-game aj. Kromě známého náčiní, jako jsou činky, tyče, švihadla nebo kužele se objevily gumové dynabandy, velké gymbaly, talíře frisbee, boty kangoo, step bedýnky, pružné kroužky aj.

Nové formy a směry se uplatňují v souladu se světovými trendy i v Sokole. Známou rytmiku s hudbou doplňuje aerobik, strečink, kalanetika a další činnosti kondičního a tanečního charakteru. Mezi nové způsoby vystupování patří Sokolgymy, akce typu "Taková jsme dnes", přehlídky pódiových skladeb, Euroteam aj. Každoročně probíhá soutěž všestrannosti, což je víceboj na náradí, v atletice, plavání a šplhu, povzbuzující soutěživost cvičenců.

Obliba společných prostrných. Již přes sto let předvádějí sokolové proslulá společná vystoupení, která jim přinášejí pocit radosti a divákům neobvyklé estetické zážitky. Špičkoví odborníci "české školy" hromadných vystoupení skládají cvičení i pro sokoly z ciziny, přednášejí tento obor na FTVS UK a pořádají kurzy autorů pro zdejší i zahraniční zájemce. Tisíce dětí i dospělých cvičilo společné skladby na všesokolských sletech v letech 1994 a 2000, na slavnostech v Plzni 1995 a 2000, na Sokolském Brnu 1997, na Slovenských tělovýchovných slavnostech (sletu) v Košicích 1998 i na mnoha župních a oblastních sletech. Jezdí také na slety amerických a kanadských sokolů.

Ústřední škola ČOS vznikla v Tyršově domě v Praze již ve dvacátých letech. Dnes opět vychovává dobrovolné cvičitele všestrannosti pro jednotlivé věkové skupiny a v různých odbornostech - zdravotní tělocvik, aerobik, rytmika, taneční výchova, turistika aj. Školí též trenéry a rozhodčí různých sportů. ÚŠ ČOS vydává četné odborné příručky a další texty.

Sport pro všechny je název světového hnutí, které podporuje Mezinárodní olympijský výbor a řada organizací. Sokol je také jejich členem, protože provozoval základní cvičení pro všechny "s předstihem" již na sklonku 19. století.⁶⁰

⁶⁰ Srov., *Česká obec sokolská* [online]. Praha: Česká obec sokolská, Posl. úpravy 2.7.2007 [cit. 2007-07-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.sokolcos.cz>>.

4 VÝCHOVA PŘÍRODOU

4.1. Vliv přírody na člověka

4.1.1 Pozitivní vliv přírody

„Jak nevyličitelně nezkažená a dobrotivá je příroda – a s ní slunce a vítr a déšť či léto a zima – co zdraví, co pohody nám nepřestajně dopřávají, a kolik účinné účasti projevují lidskému rodu, že by se celičké přírody muselo hluboce dotknout, sluneční záře by vybledla, větry by se po lidsku rozvzdychaly, mraky by začaly ronit slzy, lesům by uprostřed léta opadávalo listí a oděly by se v smutek, kdyby jediný člověk měl spravedlivě důvod truchlit.“⁶¹

Přírodní prostředí je lidmi často vyhledávaným. Pozitivní vliv přírody a přírodních scenérií na lidské fyzické i psychické zdraví potvrdila řada výzkumů. V přírodě odpočíváme, relaxujeme, nabíráme sílu. Můžeme říct, že celkově vzato je přírodní prostředí vnímáno jako příjemné. Někdo z nás přírodu vyhledává k relaxaci i zábavě, koncentraci i rozptýlení. A když už musíme být doma, zpestřujeme si svá obydlí květinami, pečujeme o domácí mazlíčky a na stěny si věšíme fotografie přírodních scenérií či reprodukce krajinomaleb. Zdá se dokonce, že není nic přirozenějšího, než se nechat unést krásou velehor, půvabem lužních lesů, obdivovat jiskřivou vznešenost ledovců.⁶²

Dnes se čím dál více setkáváme s ubytovnami, které bývají zřizovány častěji mimo města, v horských nebo v přímořských oblastech. Bývají využívány pro sportovní, kulturní a často turistické aktivity. Naše země je vzhledem ke své zeměpisné poloze a pestré historii místem častého zájmu těch, kdo se rádi prochází malebnými údolími i po vyšších kopcích. Jsou lákavé svými kulturními památkami, ze kterých můžeme číst průběh dějin. Zajímavými lákadly pro turisty je i agroturistika, která bývá zaměřena ekologicky, často nabízí např. jízdu na koních a podobné aktivity nejen pro děti.⁶³

Sedíte zavření v kanceláři, hledíte z okna na letním deštěm umyté stromy a cítíte se unavení? Chce se vám z práce utéct, vyjít ven a konečně dýchat něco jiného než sterilní klimatizovaný vzduch? Je nejvyšší čas udělat si malé volno. Sbalte deku a vydejte se na piknik někam do přírody. Zapomeňte na starosti a dýchejte z plných plic. Vědci totiž

⁶¹ THOREAU, H. D. *Walden aneb Život v lesích*, s. 126.

⁶² Srov., KOUČKÁ, P. *Láska ke krajině. Psychologie dnes*, s. 12 - 13.

⁶³ Srov., PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 166 - 167.

prokázali, že až devadesát procent populace žije ve stavu chronického nedokysličením. Hlásí se únava. Ospalost a potíže s koncentrací.

Není nutné procházet se ve vedru či za silného deště či větru. Ale jenom málokteré počasí dokáže odradit od procházky v lese. A to je dobře. Mikroklima lesa je pro odpočinek, pročištění organismu a nasycení kyslíkem ideální. Pokud máte les blízko domova, není nic lepšího než začít den alespoň krátkou procházkou. Nejzdravější jsou lesy jehličnaté, protože jejich vzduch je nasycen éterickými oleji, které pomáhají relaxovat, snižují tlak a upravují procesy látkové výměny nebo dýchání. Blahodárný vliv stromů na zdraví je ale známý už po staletí. Ionizují, zjemňují a zvlhčují vzduch, což našemu tělu velice prospívá, protože to pomáhá udržovat vlhké a zdravé sliznice nosu a dýchacích cest. Aromaterapie uprostřed borového lesa má vynikající účinek nejenom na dýchací cesty a plíce, ale také dutiny. Je to také výborný prostředek jak si poradit s menší infekcí. Stačí se procházet v lese a zhluboka dýchat. Můžete také vyzkoušet dendroterapii, což je ozdravující proces založený na kontaktu se stromy. Jde o to dotýkat se stromu co možná největší plochou těla. Podle zastánců této metody ale stačí i sednout si pod strom, opřít se o něj zády, zavřít oči a několikrát se zhluboka nadechnout.

Stejně jako les je pro lidské zdraví prospěšné i moře. Abyste využili všechny výhody, které pobyt u moře přináší lidskému tělu, nemusíte se v něm přímo koupat. Stačí se jenom procházet nebo si sednout na břehu moře a volně dýchat. Budete-li takto odpočívat co nejčastěji, dopřejete si jednu z nejlepších léčebných procedur, jaké nám příroda nabízí.

Existují ještě jiná místa na zeměkouli, kde si obyčejným dýcháním můžeme vylepšit své zdraví. Jsou to jeskyně. V některých, těch solných, je dokonce mikroklima podobné jako u moře. Výhodou jeskyní je, že vzduch v nich má stálou, i když nižší teplotu a navíc je velice vlhký. Právě vysoká vlhkost vzduchu osvobozeného od bakterií a nečistot pomáhá astmatikům, lidem s rozedmou plic, se záněty dutin a chronickou bronchitidou. Ale i zdravý člověk, který takové podzemní prostory navštíví, okamžitě zaznamená, jak dobře se mu dýchá.⁶⁴

Marie Janoušková je zakladatelkou rehabilitace ve škole pro neslyšící děti a pro děti s vadami sluchu. Organizuje mimo jiné i pro děti z této školy pobyty v přírodě. „Je pro nás obrovská zkušenost vidět, jak děti reagují, jak jim příroda pomáhá. Pro každé dítě je příroda nezbytná, ale když si děti, které neslyší, mohou různé věci osahat, vidět je na vlastní oči, cítit vůně přírody, je to pro ně hodně důležité. Překvapilo mě, co si i hodně postižené děti, které

⁶⁴ Srov., DULKOVÁ, I. Dýchejte zhluboka! *Zdraví*, s. 52 - 53.

hůře vnímají, z pobytu pamatují, co všechno je oslovilo... Jezdíme s nimi vždy na jaře, většinou v květnu – je to takový psychorehabilitační pobyt, kdy mají děti samozřejmě i výuku a celý týden je zaměřen na přírodu. Pobytů využívají i maminky s nejmenšími dětmi v rámci tzv. rané péče.“⁶⁵

„Naši pravěcí předkové žili v lesích a ty jim dávaly vše, čeho bylo třeba – stavební materiál, nástroje, palivo, zvěř, plody a pryskyřici, ale také útulek při přírodních i společenských pohromách. Dnes je nám les méně zdrojem surovin a potravy než dříve, ale více zdrojem poznání jakožto rozkoše nejčistší, tedy kyslíku nejen pro naše plíce, nýbrž i pro naše srdce.“⁶⁶

4.1.2 Negativní vliv prostředí

Když postavíme do protikladu vůči přírodnímu prostředí prostředí umělé, můžeme je nazvat prostředím. Každé místo, ve kterém se pohybujeme, nebo jsme, má na nás určitý vliv, ať už si to uvědomujeme nebo neuvědomujeme. Neuvědomělý vliv může být spojen s naším organismem, s jeho biochemickými procesy, tělesným vývojem a celkovým zdravotním stavem - psychickým i fyzickým. Nenarušené životní prostředí podporuje zdravý život a vývoj dítěte. V znečištěném ovzduší velkoměst se zvyšuje hladina olova v organismu, což vede mezi jinými k zvýšení pohybového neklidu dětí, k zhoršení jejich vnímání, pohybů, soustředěné pozornosti, a to ztěžuje školní výkon dětí, jejich chování, komunikaci s učiteli i rodiči.

Jednotvárné prostředí, zejména ve velkých městech jako je šed' domů a dlažby bez keřů nebo pohled z okna na okraji sídliště, kde mladé matky a důchodci mají před sebou téměř měsíční krajinu, která byla devastována stavbou, nebo nedalekou továrnou. K tomu všemu se mohou přidat dýmající komíny. V takovém prostředí nutně vznikají depresivní nálady. Opakem toho je živá příroda – mnohotvárná, pestrá, navíc s hlubokým symbolickým významem: stromy a keře, jejich listy každoročně opadávají a na jaře se znovu zazelenají, jsou příslibem opakování přírodních dějů, trvání života, jsou podporou jistoty, identity.⁶⁷

⁶⁵ Srov., CHVÁTALOVÁ, H. Příroda a pohyb pomáhají dětem s vadami sluchu: Čarodějka příroda, *děti a MY*, s. 22.

⁶⁶ PECHA, L. *WOODCRAFT*, s. 119.

⁶⁷ Srov., ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*, s. 50 - 54.

4.1.3 Vztah člověka k přírodě – ekologické a estetické cítění

Lidská činnost ovlivňuje nejen prostředí, ale i přírodu. Životní prostředí kolem nás, nejen v naší nejbližší lokalitě, ale na celé planetě, čistota ovzduší, vody, půdy to vše je z velké části ovlivněno člověkem. „Úcta k přírodě však předpokládá ještě něco více než jen starost o to, co se nám může jednou hodit a co bychom proto neměli lehkomyšlně ničit. Úcta k přírodě znamená, že už konečně pochopíme naivnost představ o tom, že jsme schopni přírodu vylepšovat.“⁶⁸

Realita bohužel příliš často vypovídá o převažujícím kořistnickém vztahu k přírodě, která je považována především za bezedný, nekonečně štědrý zdroj surovin či za jakési „hřiště“, na němž se odehrávají libovolné aktivity člověka, aniž by byly respektovány meze přirozené únosnosti území. Tento postoj je doprovázen rostoucí orientací na neobnovitelné zdroje surovin a emisemi odpadů do prostředí.

Alternativou se může stát vědomí sounáležitosti s přírodou, úcta k životu ve všech jeho formách i k přírodě jako celku. Území je pak nutno využívat jen v rámci mezí jeho přirozené únosnosti. Zároveň je žádoucí, aby převážila orientace na obnovitelné přírodní zdroje, aby došlo k minimalizaci odpadů a k jejich důslednému recyklování.

Měli bychom přijmout zásadu, že svoboda každého jednotlivce končí nejen tam, kde začíná svoboda druhého, ale také tam, kde dochází k ničení přírody. Měli bychom žít tak, abychom při uspokojování svých potřeb neomezovali práva těch, co přijdou po nás.⁶⁹

Vždyť nakonec člověk chrání přírodu pro sebe, neboť sám též je a vždy bude její součástí, musí se podřizovat přírodním zákonům, a kde přírodní rovnováhu podstatně naruší, sám se zbaví nejen radosti ze života, ale nakonec možnosti žít a přežít.⁷⁰

„I naši prapředkové, nejistě přežívající na mýtinách ohněm osvícených, obklopeni hlubokým, temným lesem, v němž cíhalo nebezpečí a zároveň lovná zvěř i lesní plody. Lidský život tu byl nejistý a nepředvídatelný, příroda vůkol se jevila jako nekonečná, věčná, nekonečně mocná. O člověka pečuje, tu ho trestá, tu ho odměňuje, tu ho ničí. Člověka nekonečně přesahuje, člověk je na ní naprosto závislý. V prožitku lovce-sběrače má příroda skutečně všechny rysy, které lidstvo odedávna připisovalo Bohu. Bůh není něčím nad přírodou, prolíná ji a zjevuje se jí. Proto základnímu prožitku prvotních lovců-sběračů odpovídá postoj pokory a posvátné bázně, vzývání přírody, všeživotu, a jeho udobřování

⁶⁸ KELLER, J. *Přemýšlení s Josefem Vavrouškem*, s. 37.

⁶⁹ Srov., KELLER, J. *Přemýšlení s Josefem Vavrouškem*, s. 48 – 54.

⁷⁰ Srov., PŘÍHODA, A. *Příroda a člověk*, s. 6.

prostřednictvím obětí. Pokud člověk žije v úctě a bázni, pokud cítí posvátnost i hrůzu přírody, žije v harmonii a mýtickém souznění. Pokud se vyčlení a odkloní od jejího řádu, hyne.“⁷¹

„I dnes si často ceníme krajiny kulturní, jen si přestáváme uvědomovat, že je kulturní. Existují typy krajin, kde je prakticky jakýkoli lidský zásah esteticky nežádoucí. Jinde se s krajinou poměrně dobře snese: třeba trosky středověkého hradu na vrcholu kopce nás zpravidla esteticky neurážejí. Ovšem: krajinné scenérie probodané řadou stožárů, louky dusící se pod záplavou betonu, kopec rozřízlý hlučnou dálnicí... krabice supermarketů a skladových hal kolem měst... zde schází respekt jak k přírodě, tak k estetickému cítění člověka.“⁷²

I s dětmi ve školách při pozorování přírody je u nich možné vzbudit pozornost na to, že ač žijeme ve městě, žijeme i v přírodě. Bez přírody, ke které jako lidé patříme, se nemůžeme obejít, a proto ji musíme chránit. Úcta k přírodě je tím velkým výchovným cílem, který sledujeme v trojím zaměření. Prvním je úcta k živému. Život jako křehký, vzácný a neobnovitelný ukazujeme žákům v celé šíři flóry a fauny. Všechny tři vlastnosti života je třeba žákům názorně ozřejmit. Život je křehký a vzácný, vyskytuje se ve velmi malém prostoru omezeném atmosférou naší planety, která není pro život vhodná ani v celé své hloubce. Život je neobnovitelný. Druhým je úcta k přírodě neživé, jejíž bohatství je rovněž unikátní a omezené, nelze jím plýtvat. Konečně pak je zcela zvláštním způsobem zdůrazněna úcta k člověku, k vlastnímu tělu a životu a k životu a tělu druhých lidí.⁷³

⁷¹ KOHÁK, E. *Zelená svatozář*, s. 60.

⁷² KOUCKÁ, P. *Láska ke krajině. Psychologie dnes*, s. 15.

⁷³ Srov., PÍŤHA, P. *Učitelé, společnost a výchova*, s. 126.

4.2 Organizace – co mají společné

Když jsem začínala psát tuto práci, domnívala jsem se, že organizace, které jsem si vybrala pro tento záměr, jsou dosti rozlišné. Ale při jejich hlubším zkoumáním a hledání různých informací jsem zjistila, že toho mají velmi mnoho společného.

Všechny organizace se dají zařadit k těm, které nazýváme volnočasovými, tzn. že pracují se svými členy ve volném čase. Co s volným časem? To je otázka, kterou se zabývají všichni, kterým není lhostejný budoucí vývoj a osud naší společnosti. Jak upoutat člověka, ať už mladého či staršího, který může volně disponovat se svým volným časem, aby jej využil vhodným způsobem? Uvědomujeme si, že je možné ho využít ku prospěchu člověka samého, k rozvoji jeho kvalit, nebo k prospěchu druhých? Tyto a jistě i mnoho dalších otázek si určitě kladou členové a zejména ti, kteří jsou ve vedoucích pozicích volnočasových organizací.

„S dítětem a dětmi má určité zkušenosti každý. Vždyť všichni jsme byli kdysi dětmi a ve vzpomínkách si můžeme dětství kdykoli zpřítomnit. Kolem každého z nás je mnoho dětí – setkáváme se s dětmi vlastními, s dětmi příbuzných a známých, děti potkáváme na ulici, hrají si v parku, vystupují v televizi. Nicméně: vyznáme se v nich?“⁷⁴ Pořádání jakýchkoliv aktivit, ať už pro děti nebo pro dospělé, vyžaduje určité znalosti a zkušenosti. Ale jednou z těch nejdůležitějších si troufám říct, že je umění vyznat se v dětech, v lidech. Každý za sebou máme plno zkušeností, ale pokaždé je to v něčem jiné, nemůžeme zobečňovat to, co je vždy originálním. „Skutečná výchova je vždy individuální, ale zahrnuje též sociální dimenzi člověka.“⁷⁵ Proto i ve volném čase musíme vědět, co a kdy je vhodné a co naopak nevhodné.

„Volný čas je tedy hodnotou tehdy, může-li být využit ku prospěchu člověka, jeho osobních kvalit. Disponovat volným časem dítěte pokládají za samozřejmé ti, kteří o ně pečují, a to jak z hlediska materiálního, tak duchovního. Matka dovoluje dítěti bavit se hrou, která je pro ně zároveň i učením, otec vede dítě k rozmanitým činnostem, které ovšem musí odpovídat jeho věku a schopnostem. Později disponuje volným časem dítěte – školáka učitel, který mu ukládá úkoly i mimo vyučování. Postupně u dítěte vznikají zájmy, které se pokouší realizovat samo v čase, jež mu zbývá po splnění povinností.“⁷⁶

„Mimořádně významnou součástí sítě zařízení pro volný čas tvoří zařízení pro prázdniny dětí, mládeže nebo celých rodin. Zejména letní prázdniny umožňují vícedenní pobyt v rodině

⁷⁴ HELUS, Z. *Vyznat se v dětech*, s. 10.

⁷⁵ GRECMANOVÁ, H. et al. *Obecná pedagogika II*, s. 170

⁷⁶ SPOUSTA, V. et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 12.

nebo kolektivu vrstevníků a účast na společných aktivitách. Některá zahraniční zařízení nabývají charakteru sociální podpory rodinám a jejich péče o děti. Počet typů i aktivit či skupin v poslední době značně vzrostl.⁷⁷ Jednou z takových aktivit jsou zejména letní nebo zimní tábory. Ty letní jsou u nás známější a osvědčenější.

4.2.1 Tábory

Tábor, to není jen pohoda, klid, odpočinek, jak si mnozí myslí, často je to plno námahy a práce pro vedoucí, ale i pro děti. Nemáme tam své maminky a tatínky, kteří by se o nás starali, ale žijeme odkázáni jen sami na sebe. Každý musí přiložit ruku k dílu. Když se na to budeme dívat jen z této stránky, zdá se to dost náročné, protože si musíme zajistit nejen určité bezpečí a zázemí, jako je střecha nad hlavou, ale i potraviny a vodu. Musíme se umět postarat o to, aby se nám jídlo hned nezkazilo, aby voda byla neustále čerstvá. Zvládáme základy první pomoci, protože člověk se zde častěji zraní než v domácím prostředí. Každý den musíme zpracovávat dřevo, bez kterého bychom si nemohli ani uvařit. Je toho spousta, ale i když je zde dost práce a povinností, jsou zde i jiné stránky, které nám tu námahu často vynahradí. Jednou z nich je právě ten skvělý kolektiv, jsme zde s lidmi, na kterých nám záleží, na které se můžeme spolehnout. Někdy se mohou objevit nějaké nedostatky, ale to se většinou zvládne. Druhou věcí, která nás pozitivně ovlivňuje, je krásná příroda kolem. Nejsme stresováni spěchem všedního dne, ale užíváme si každý okamžik. Cítíme se volnějšími, neomezenými moderními technologiemi, dovedeme se skvěle zabavit i bez televizí a počítačů, radujeme se z každé maličkosti, která se nám podaří. Vnímáme ticho, vůni lesa a květin, ochutnáváme sladké plody lesních rostlin, sledujeme východy a západy slunce, brouzdáme se průzračnou vodou potůčku. Užíváme si a vnímáme přírodu všemi smysly.

Ne každý tábor je stejný, někdo jezdí na tábory do vybudovaných pevných základen, kde je najatý personál, který zabezpečí všechno technické zázemí a děti si mohou jen hrát a užívat si program, který si pro ně vedoucí připravili. I tato podoba letních pobytů má určitě kladný přínos pro všechny zúčastněné. Už jen to, že je zde vhodně využíván volný čas a děti se netoulají po ulicích měst a nehledají zábavu, která pro ně může být v mnoha směrech nebezpečná, jako jsou různé experimenty s drogami a stáhnutí se s nevhodnou partou např. s vandaly. Nebo se děti mohou třeba jen tak bez cíle toulat po bytech, nemusí ani chodit po ulicích, ale můžou být zavřeny doma a sledovat celé dny televizi nebo si hrát na počítači. V tomto případě se domnívám, že je lépe, když je dítě na táboře, prospěje to jeho duchu i tělu.

⁷⁷ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 167.

Tábor je takovou velkou akcí zážitkové pedagogiky, prožíváme zde tolik dobrodružství a tolik citových prožitků, často si musíme sáhnout na okraj své psychické i fyzické odolnosti. Noční hlídka, aktivita plná velkých zážitků v netradiční atmosféře ticha a tmy, plnění zkoušek samoty, mlčení, to jsou hluboké zážitky sebeovládání, na které dlouho vzpomínáme a které nám často odkryjí i část našeho já.

Pro vedoucí předchází dobrému táboru dlouhé období příprav. Vše se musí správně naplánovat, ale důležitá je i improvizace, bez které by se to nemohlo obejít. Někdy nevyjde počasí, jindy nám někdo onemocní, taky se může stát, že spoléháme na to, že objevíme pěknou zříceninu hradu a místo něj najdeme jen dva větší kameny a není ani kam ukryt poklad. Táborová činnost je velmi krásná, ale také velice náročná.

Když je tábořiště na pěkném místě a to často bývá, protože v naší malé zemi je plno krásných zákoutí a naštěstí se najdou lidé, kteří dají svá povolení ke konání akce, je tábor tak obohacujícím zážitkem, že se nám z něj často nechce ani domů, zpět do světa plného hluku a spěchu. V přírodě si odpočineme a nabere nové síly. Upevníme stará a navážeme nová přátelství, často zjistíme, že nejsme tak nešikovní, jak se na první pohled mohlo zdát a je toho spousta, co nás může obohatit a naplnit někdy i novým smyslem a elánem do další práce s dětmi a mládeží, ale co obohacuje i děti samotné.

Z historie se dozvídáme, že „Rousseau požaduje výchovu přirozenou a svobodnou, která by byla vždy v souladu s věkovými zvláštnostmi dítěte a která by byla zbavena jakéhokoliv biflování, kruté kázně a potlačování osobnosti. Jejím cílem má být láska ke svobodě a schopnost za ni bojovat. Svoboda výchovy se má projevovat jak v jejím obsahu, tak v jejích formách, metodách a organizaci. Současně Rousseau požaduje, aby byla výchova zbavena stavovských rysů a aby jejím konečným cílem vždy byl člověk. Rousseau je přesvědčen, že civilizace vede k mravnímu úpadku, a východisko vidí v návratu k přírodě.“⁷⁸ Můžeme i pobyt na táboře nazvat takovou výchovou, navracíme se tu k přírodě? Domnívám se, že na spoustě táborech to tak opravdu je a pevně věřím, že to tak i dlouho zůstane. I když s náročnými požadavky dnešní doby, např. plnění všech předpisů a vyhlášek, ať už od hygieny či jiných institucí, nám často tábory mění do podoby rekreací, kde už ten návrat k přírodě není tak očividný.

Všechny možnosti využívání různých kombinací trávení volna zejména o prázdninách spojených s výchovou pro rodiny nebo jednotlivce či celé zájmové skupiny mají vliv na

⁷⁸ JÚVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. s. 26.

rozvoj i socializaci mladých lidí a zahrnují i další podněty pro další rozvoj v naší zemi, která v této oblasti hledá další cesty.⁷⁹

4.2.2 Práce dobrovolníků

Jednou z dalších oblastí, která spojuje organizace výše jmenované jsou dobrovolníci. Protože všechny tyto organizace jsou neziskovými podle zákona č. 83/1990 Sb. a přesto mají tolik členů a příznivců, znamená to, že je zde plno dobrovolníků, bez kterých by jakékoliv aktivity nemohly být uskutečněny. Vždyť již práce vedoucích na výše zmiňovaných táborech je velikou zásluhou fungující díky dobrovolníkům.

Někdo by se ale mohl ptát, když je tu tolik dobrovolníků, jsou tu i odborníci? Jsou tu lidé, kteří mají správné vědomostní a zkušenostní předpoklady pro práci, zejména pro práci s dětmi, kterou by měli zastávat proškolení lidé? Ano, právě v řadách dobrovolníků je plno nadšených, kteří jsou ve svém profesním životě zkušenými odborníky, a když nemají vystudovanou správnou školu, mají alespoň absolvované potřebné kurzy.

V některých organizacích probíhají kurzy, které jsou např. uznávány ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy, ale platí jen pro danou organizaci. Ale ne všechny kurzy a dekrety jsou uznávány mezi organizacemi navzájem. Stává se, že skautský vedoucí nemůže dělat hlavního vedoucího na jiném táboře, pokud k tomu nemá dodělané další akreditované kurzy.

Protože práce dobrovolníků je často zcela dobrovolná, a tudíž bez nároků na odměnu, můžeme říct, že odměnou jsou jim spokojené děti. Domnívám se, že právě tohle je ta správná motivace k práci, lepší než finanční ohodnocení, a proto i výsledky a nasazení pro práci bývají větší. I když to není pravidlo, které se dá plně zobecnit, protože i někteří zaměstnaní lidé, kteří za práci dostávají finanční ohodnocení, pracují s velkým nasazením a není jim lhostejné, jaké budou jejich výsledky. Ale jsou i takoví, kteří by zadarmo neudělali ani o kousek navíc.

4.2.3 Požadavky na vychovatele

Požadavky na vychovatele, pedagogy a animátory jsou poměrně vysoké. Učitelé jsou často odborníky v určité oblasti, např. v českém jazyce, zeměpise atd., ale ani to jim nestačí, protože musí mít určité osobní předpoklady. Musí mít schopnosti, které jim pomohou jejich vědomosti a znalosti předávat. Vychovatelé mají oproti učitelům širší pole působnosti. Když studují, mohou mít nějakou vyhraněnou oblast zájmu, ale často vůbec netuší, kde a jaké bude

⁷⁹ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, J. s. 169.

jejich pole působnosti. „Pedagog volného času reprezentuje takový druh výchovného pracovníka, který je schopen výchovně působit v prostoru volného času všech věkových, sociálních, profesních, národnostních a náboženských vrstev a skupin. Musí být připraven všechny rozmanité typy tohoto procesu odhalovat a napomáhat svěřencům k jejich plnohodnotnému prožití. Specifičnost volného času tkví právě ve svobodné volbě jedince při výběru nejrůznějších aktivit provázených intenzivními prožitky, novými životními zkušenostmi a pocitem volnosti, svobody, radosti a štěstí ze smysluplně prožívaného života.“⁸⁰ Mohou pracovat u nejmenších např. ve školkách, ale mohou pracovat i se seniory. Nabídky práce jsou pro ně často předem těžko předvídatelné, a proto i požadavky na ně jsou velice všestranné.

Nejdůležitějším požadavkem jsou vhodné charakterové vlastnosti. Každý vychovatel musí mít rád lidi, musí s nimi umět komunikovat, měl by být kreativní a nápaditý, měl by umět zaujmout a dobře motivovat pro jakoukoliv činnost. Těch osobnostních předpokladů je jistě více, ale chtěla jsem říct, že je zde velice důležitý charakter člověka, protože kdyby to byl člověk sebevzdělanější a s mnoha tituly, ale neměl vnitřní předpoklady, nemůže být dobrým vychovatelem. I když určitě vzdělání je také potřebné, ale správný vychovatel by sám měl poznat, jaké má nedostatky a doplnit si potřebné oblasti svých vědomostí. „Pedagog je průvodce dětí, nikoli ten, kdo by je natrénoval a pak někam posílal.“⁸¹ To je moudrá věta a určitě velmi pravdivá. Jak by svět vypadal, kdybychom se snažili děti jen něčemu naučit nebo je na chvíli zabavit, a pak bychom je nechali jen tak vyjít do světa, do společnosti. „Osobnost se formuje v činnostech. Při vykonávání činností se rozvíjejí ty vlastnosti, na kterých vykonávaný druh činnosti klade nárok.“⁸²

Výborným učitelem je ten, kdo dává svým životem dobrý příklad a nejen ve škole nebo při aktivitách s dětmi, ale i mimo jeho pracovní místo. Kdo o něčem mluví a snaží se mladé přesvědčit jen svými slovy, ale ne skutky, určitě nebude mít úspěch. Ve všech organizacích se klade důraz na výchovu správným příkladem. Proto i vedoucí v oddílech se musí snažit být dobrým příkladem pro všechny děti.

Každý vychovatel by měl mít na mysli to, že jeho svěřence je třeba rozvíjet. Zejména jeho osobnostní vlastnosti, které ho uschopní k samostatnému a sociálně odpovědnému životu. Které vlastnosti k tomu patří, závisí zčásti na povaze jedince, zčásti na kultuře, v níž žije. Každá kultura se skládá z určitých životních podmínek, kterým se musí člověk přizpůsobit.

⁸⁰ SPOUSTA, V. et al. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 7.

⁸¹ PÍŤHA, P. *Učitelé, společnost a výchova*, s. 84.

⁸² ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*, s. 88.

Situace je komplikovanější tehdy, čím složitější je samotná kultura a požadavky lidí, kteří v ní žijí.⁸³

4.2.4 Aktivní občanství a kladné morální hodnoty

Předmětem zájmu organizací je výchova ke správnému lidství, k vlastenectví. Tento pojem se už dnes tak hojně neužívá jako v dobách válečných a poválečných, ale všichni pořád víme, co znamená. Milovat svoji vlast nelze jen v dobách útlaků. Tento postoj buď máme, a nebo nemáme. Mladé lidi je třeba správně motivovat a ukazovat jim krásy naší země, která si musela to svoje místo mnohokrát obhajovat, aby nebyla pohlcena nějakým větším národem. Sokoli, Pionýři i Junáci jsou úzce spjati s vývojem České země a možná, že právě proto si kladou za cíl vychovávat své svěřence k správnému postoji k vlasti i k celému národu.

Mnoho předních představitelů našeho národa se hlásí k odkazům skautingu, podporují tyto myšlenky a postoje. I Sokol vznikl z vlasteneckých iniciativ. Různé výstupy v národních krojích apod. rozvíjely a posilovaly v lidech vlastenecké cítění, posilovaly jejich pocit, že někam patří a často i odhodlání bojovat za své přesvědčení, za své ideály, ať už slovy nebo činy.

Vážít si nejen krajiny a okolí, ale i odkazů minulosti a všeho, co nám zde naši předkové zanechali, je důležitým poselstvím. Minulost má své místo i v přítomnosti, vždyť z historie se můžeme poučit, můžeme zde najít určité ověřené teorie, přístupy apod., které nám mohou pomoci předejít mnoha neporozuměním a nepochopením. Přestože vychovává k vlastenectví, zároveň překračuje hranice mezi národy a má i celosvětový rozměr.

4.2.5 Mezinárodní spolupráce

Dalším společným znakem je mezinárodní spolupráce, která umožňuje svým členům i dalším účastníkům svých aktivit uspokojovat jejich zájmy a potřeby prostřednictvím všestranné činnosti v různorodých, převážně dětských kolektivech při pravidelné celoroční činnosti, prázdninových a dalších volnočasových aktivitách, včetně mezinárodních. Fungují zde dlouholeté tradice v zahraničních vztazích.

V rámci organizací je možné se zúčastnit různých zájezdů, setkání, soutěží a vůbec mnoha dalších aktivit pořádaných i mimo hranice našich států.

⁸³ Srov., BREZINKA, W. *Filozofické základy výchovy*, s. 14 – 15.

4.2.6 Vydavatelská činnost

Každá z organizací má potřebu šířit informace nejen pro své členy, ale i informovat širokou veřejnou o své činnosti a konaných aktivitách. Pro dosažení účelů sdružení mohou vykonávat zejména vydavatelskou i nakladatelskou činnost. Vydávají časopisy, publikace, metodické materiály, výroční zprávy a jiné. Jejich materiály se dají používat nejen v rámci samotné organizace, ale často jsou vydávány i ve spolupráci např. s MŠMT, a tudíž slouží i jako studijní materiály, nebo směrodatné informace např. o požadavcích při plnění zdravotnických nebo hospodářských podmínek, ať už na táborech nebo i během celoroční činnosti.

Větší část knih se týká tematiky her, protože tato oblast je všem potřebná, hledají se nové a nové způsoby, jak zábavnou formou děti něčemu novému naučit.

4.2.7 Další aktivity

Činnosti organizací nejsou orientovány vždy jen pro samotné organizace, ale mají ještě další cíle, kterými je veřejná prospěšnost. Nefungují jen samy pro sebe, ale i pro druhé. Snaží se zapojovat do fungování obcí, ve kterých mají své zázemí, pořádají výstavy, přehlídky, odborné kurzy, školení a jiné vzdělávací akce včetně lektorské činnosti, pořádají kulturní produkce, zábavy, sportovní a turistické akce.

Často se zapojují i aktivit, které jsou zaměřeny charitativně. Pomáhají při povodních, vysílají své dobrovolníky do ulic při různých sbírkách jako je např. Tříkrálová sbírka organizovaná Charitou. Jsou zapojeni do projektu Postavme školu v Africe a ještě do dalších aktivit, z nichž je zřejmé, že jim není lhostejný život druhých lidí, kteří často nemají moc dobré zázemí ať už materiální, sociální nebo psychické.

4.2.8 Věkové zastoupení

Pionýr i Junák jsou především dětskými organizacemi, ale jsou zde zastoupeny všechny věkové kategorie, stejně jako v Sokolu. Je zřejmé, že někdo vstoupí do organizace jako dítě a postupem času zde nenachází další uspokojení, a proto ji zase opouští. V Sokolu je spousta členů, kteří zde nacházejí uplatnění i v dospělosti a také ve stáří. Jsou aktivní v různých souborech, sportovních mužstvech apod.

Ale i ve skautu jsou dospělí členové. Někteří příchozí zde vytrvají již od dětství, ale přichází také noví dospělí. Někoho tak nadchnou ideály samotné organizace, že členství

v organizaci pro něj není jen zájmem, ale stává se životním stylem. To by mělo být cílem všech. Takoví členové zde vždy najdou uplatnění. Mohou se sami rozvíjet na různých seminářích, ale mohou i pomáhat mladým, např. začínajícím vedoucích s vedením oddílu.

I v Pionýru jsou nadšení „dospěláci“, kteří si léto bez účasti na táboře nedovedou představit.

Ti, co opravdu spolupracují s nějakou organizací po velkou část svého života, mají ve stáří mnoho příjemných zážitků, jejich život je obohacen a naplněn takovým majetkem, který jim nikdo nemůže vzít.

4.2.9 Význam hry

Nejen ve Skautu, ale i v Sokolu a Pionýru je hra preferovanou výchovnou metodou. Když je vedoucí kreativní, je schopen vymyslet hru na jakoukoliv činnost. Čím více si děti hrají, tím více je jakákoliv činnost baví a často si ani neuvědomují, co vše se při hře naučí a jak jim to prospívá.

Hra má všestranný formativní vliv, zejména na děti a dospívající mládež. Některé hodnoty jsou zřejmé a hra je přináší sama, bez vychovatelova přispění. Při pohybových hrách je to například rozvoj svalstva, síly, vytrvalosti, rychlosti a obratnosti. Jiné hodnoty jsou však ve hře skryty a mohou být využity pouze naším cílevědomým úsilím. K těm patří především hodnoty morální.

Pro dobrého pedagoga je každá hra vážným výchovným prostředkem, nikoli vítanou příležitostí k odpočinku. Z dětí chceme vychovat především čestné, přímé, poctivé členy společnosti. To by měl být hlavní cíl mimoškolní výchovy. Dětem bychom měli neustále opakovat, že od nich očekáváme čestný boj. Poctivá hra – to je hlavní oddílové heslo, kterému každý nejen rozumí, ale důsledně se jím řídí. Na hřišti i v životě. Lépe čestně prohrát, než zvítězit podvodem nebo úskokem! Váš osobní vzor má rozhodující význam.

Nesmíme zapomínat, že je důležité příliš nevyzdvihovat vítěze a poražené zahanbovat. Při hodnocení her máme vždy ukazovat, že si vážíme spíše dobré snahy, rytířskosti, obětavosti než konečného výsledku. Citlivě řízené hry pěstují v člověku celý komplex vlastností spojených poměrem jedince a společnosti. Smysl pro kolektiv, ochotu ke spolupráci, skromnost, nezištnost, obětavost.

A zase tu hodně záleží na vychovateli, musí být stále ve střehu, sledovat jednání svých svěřenců, umět včas zasáhnout slovem i činem. Jinak se ve hře může projevit a utvrdit pravý opak žádoucích vlastností, sobectví, domýšlivost, primadonské vystupování, neochota ke spolupráci. Mívají k nim sklony zejména zdatnější, zkušenější hráči, kteří vynikají nad ostatní

tělesnou zdatností. K nejcennějším morálním vlastnostem patří odvaha. Právě hry v přírodě nám skoro na každém kroku dávají příležitost k jejímu cílevědomému rozvíjení. Hry vedené zkušeným pedagogem jsou pro děti znamenitým cvičením sebeovládání. Učíme je přemáhat hněv, únavu, hlad, žízeň, držet na uzdě povídavý jazyk, jednat s rozvahou, snášet klidně porážku.

Nesmíme zapomenout ani na vytrvalost – a nejen jako vlastnost motorickou, ale především psychickou, vytrvalost v překonávání překážek, v úsilí o co nejlepší výkon. Všimněte si pozorně i drobnějších projevů při hře, zrcadlí se v nich povahové vlastnosti hráčů. Když své svěřence důkladně poznáte, bude mít vaše výchovné působení větší účinek.⁸⁴

⁸⁴ Srov., ZAPLETAL, M. *Hry v přírodě*, s. 47 - 50.

4.3 Junák – svaz skautů a skautek ČR

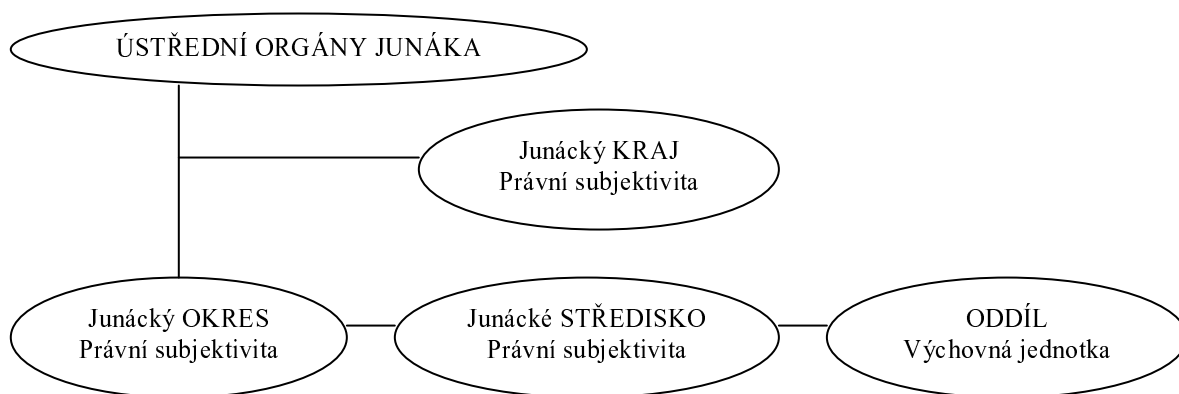
4.3.1 Důraz ve výchově

Skautská výchovná metoda vede mladého člověka na cestě osobního růstu, je soustavou výchovy a sebevýchovy vedoucí k upevňování charakteru, k vytváření hodnotového systému, k rozvoji dovedností a znalostí.

Skautskou výchovnou metodu tvoří systém vzájemně provázaných prvků, jimiž jsou:

- skautský slib a zákon jako vyjádření životního stylu a hodnotového systému,
- učení se prostřednictvím praktických činností a her,
- týmová práce v malých skupinách (obvykle družinách) rozvíjející spolupráci, vůdčí schopnosti a odpovědnost za druhé,
- zájem a spoluúčast každého mladého člověka na jeho osobním rozvoji,
- symbolický rámec nabízející pro určitou věkovou skupinu výchovnou motivaci a inspiraci,
- pobyt a činnost v přírodě, její poznávání a ochrana,
- podpora mladých lidí dospělými a vzájemná spolupráce,
- služba společnosti,
- postupné stimulující programy,
- využívání skautské symboliky a výchovného prostředí.⁸⁵

Organizační schéma:

Výchovnou jednotkou je oddíl, který se dále člení na družiny. V oddíle se odehrává ta nejdůležitější část výchovy a působení na dítě. Bez těch dalších orgánů, jako je středisko,

⁸⁵ X. VALNÝ SNĚM JUNÁKA, *Stanovy Junáka – Svazu skautů a skautek ČR*, s. 2

okres, kraj nebo ústředí by to nemohlo vše fungovat v takovém rozsahu, ale bez dobře pracujících oddílů by byl ztracen smysl celé organizace.

4.3.1.1 Skautská družina

Ideální počet dětí v družině je šest, ale není to nutnou podmínkou. Často záleží na mnoha dalších okolnostech, která jsou spojeny s utvořením družiny. Nová družina většinou vzniká příchodem nováčků do oddílu. Zaniká buďto jejich odchodem a nebo např. spojením více družin v jednu. Počet družin a jejich členů také závisí na počtu rádců (vedoucí družiny).

Každá družina má svého rádce, u skautů (od 12 – 15 let) jím bývá jeden z vrstevníků nebo o málo starší člen oddílu. U těch menších dětí (do 12 let) – světlušek a vlčat - bývá rádce družiny častěji již zkušenější vedoucí. Rádce družiny si nejčastěji volí sama družina ze svého středu. Vybírá ho dle jeho schopností a předpokladů, které jsou nutné proto, aby vše dobře fungovalo.

Oddíl může mít několik družin, nejčastěji mívá tak 2 – 4. Vždycky ale není situace ideální, zejména když není dostatek zájemců z řad dětí a nebo když je určitá existenční mezera v poklesu porodnosti v místě, kde již oddíl funguje nějaký čas. I to může velmi ovlivnit celou strukturu oddílu. Děti ve družinách bývají rozděleni podle věku, ale i podle pohlaví.

4.3.1.2 Koedukované oddíly

Skautská organizace na rozdíl od jiných dává často přednost koedukovaným oddílům. Zřejmě to vychází již ze vzniku samotné organizace, kdy v počátku existovaly jen chlapecké oddíly. Toto členění má jistě své výhody i nevýhody. U malých dětí je pro výchovu jistě lepší, když jsou zvlášť chlapci a děvčata. Každý rod má jiné předpoklady, jiné oblasti zájmu, jiný temperament a mnoho jiných odlišností. Pro jejich rozvoj je lepší, když se pracuje s dělenými družinami. Děti mají doma sourozence, ve škole jsou také ve třídě smíšené, a proto nemůže být na škodu, když se v zájmové oblasti mohou dělit, aby se mohly plně věnovat tomu, co je zajímá. Když jsou družiny smíšené, jsou zde určitá omezení. Při přípravě programu je těžší najít takovou cestu, abychom zaujali současně chlapce i děvčata. Často se pak stává, že se některá skupina necítí adekvátně vytižena. Je to mnohem náročnější pro všechny, pro děti a zejména pro vedoucí.

Družiny spojovat bez ohledu na pohlaví se doporučuje až v roverském věku (nad 15 let). V tomto období se některé rozdíly dostávají do roviny nebo se dostávají do té pozice, kdy se

muž a žena navzájem doplňují. V dnešní době, kdy ženy bojují za svá práva, bojují proti diskriminaci a jiným útlakům, je zajímavé sledovat život v oddílech smíšených.

Smíšeným oddílům se skauting nebrání. Někdy je to dokonce nezbytné. Např. v menších vesnicích je to často z existenčních důvodů, kvůli malému počtu dětí. Ale i takový oddíl má svoji hodnotu. Nefunguje zde časté členění rolí tak, jak to funguje v mnoha domácnostech, že žena stojí u plotny a muž pracuje, aby rodinu zabezpečil. Ve smíšených oddílech se snažíme všechny naučit všechno. I chlapci se dostanou k vaření, děvčata k řezání a sekání dřeva. To je jeden z principů dokázat se o sebe postarat, být samostatným. A jde to ještě dál, umět pomoci i druhým, když to bude potřeba. Nezaleknout se nějakého problému z toho důvodu, že jsem to nikdy nedělal.

4.3.1.3 Všestranná výchova jedince

Junák se svojí výchovou zaměřuje na všestranný rozvoj člověka. Není orientován na některou jeho oblast, ale snaží se působit na fyzickou, duševní i duchovní stránku všech svých členů. Snaží se rozvíjet duchovní stránku i ateistů, posiluje mravní vlastnosti, snaží se, aby jedinci byli fyzicky zdatnými a zdravými, ale na druhé straně se snaží integrovat do svých oddílů i osoby s postižením, tzn. že se nebrání tomu, aby zde byl někdo s jakýmkoliv znevýhodněním, ale podporuje také rozvoj fyzického zdraví dětí a mládeže.

Skauting je cestou, po které směřujeme k cíli. Není samotným cílem, ale pomáhá nám k němu dojít, i když to vždycky není zrovna nejsnadnější.

Díky němu vyrůstají z dětí lidé, kteří se stávají pilíři občanské společnosti, jsou ochotní a schopní utvářet svět kolem sebe k lepšímu.

- Lidé charakterní a zodpovědní, kteří věří, že život je příležitost ke službě.
- Lidé otevření budoucnosti a schopní na sobě stále pracovat.
- Lidé činorodí a rozhodní, nenechající se vláčet okolnostmi, ale aktivně utvářející svůj život.
- Lidé praktičtí a tvořiví, kteří umějí najít řešení a dotáhnout je do konce.
- Lidé samostatní, schopní postarat se o své potřeby a zároveň otevření spolupráci s druhými.
- Lidé plně zapojení do života v různých společenstvích, snažící se o dlouhodobé rozvíjení vztahů, vytváření pevných vazeb a sítí vzájemné podpory.
- Lidé, kterým nechybí sebedůvěra a radost.

- Lidé, kteří uznávají duchovní hodnoty přesahující materiální svět a dávající životu smysl a směr.⁸⁶

4.3.1.4 Duchovní rozměr skautingu

Duchovní rozměr skautingu je jeden z jeho pilířů, na kterém stojí. Je to jedna z věcí, kterými se odlišuje od těch druhých organizací.

Duchovní život přestává být zaměřován s příslušností k církvi, ale je chápán jako “výchova ke skutečné svobodě skrze službu Pravdě (výchovou svědomí) a Lásce (budováním dobrých vztahů)”. Porozumění významu a rovinám duchovního života je integrální součástí výchovně vzdělávacího systému současného českého skautingu na všech úrovních i podmínkou kvalifikace k vedení dětí a dospívajících mladých lidí.

V praxi to znamená, že svoboda je v zásadě předpokladem rozhodovat se pro dobro a následně ho uskutečňovat, tato její výchova probíhá ve dvou rovinách:

1) **Schopnost poznávání**, co je vskutku dobré, správné. Stručně se dá říci – je to výchova „ve škole Pravdy“. Prakticky to znamená výchova **svědomí**. Každý člověk se totiž rodí se svědomím jako s dispozicí, která - jestliže bude správně rozvíjena - mu umožní stále lépe rozeznávat, co je opravdu dobré a co naopak škodí. Tato dispozice musí být nejprve „probuzena“ – to se děje zpravidla v rodině, kde se dítě učí zásadnímu rozlišení dobra a zla (např. prostřednictvím pohádek). V mladším školním věku by pak toto probuzené svědomí mělo být dále prohloubeno přijetím určitého systému mravních norem (takovým systémem je např. skautské desatero, heslo a příkaz dobrého skutku). Jde o určité „nasměrování“. Dospělé svědomí pak charakterizuje schopnost řešit nejen obvyklé situace na základě aplikace mravních norem, ale citlivost pro skutečné „doteky“ samotné Pravdy. Takto rozvinuté svědomí (k němu směřuje celý systém skautské výchovy) pak umožňuje s plnou odpovědností řešit mravně správně i velice náročné situace vyžadující řešení konfliktu mezi různými mravními normami, nebo vyžadující krajní statečnost, obětavost či vytrvalost.⁸⁷

2) **Schopnost to**, co poznáváme jako dobré, správné, **také uskutečnit**. Jde o to, že teprve svoboda projevená činem dochází svého naplnění. Stručně řečeno – znamená to „vstoupit do školy Lásky“. Prakticky to znamená učit se vytvářet dobré **vztahy**. I při správném vývoji prochází člověk několika fázemi. Z toho hlediska je například ve školním věku velice důležité

⁸⁶ Charta českého skautingu na počátku 21. století, s.1.

⁸⁷ Srov., ZAJÍC, J. *Myšlenkové základy skautingu*, s. 24.

vytvářet dobrá kamarádství. Univerzální podobou kvalitního vztahu dospělého člověka je přátelství. To může na sebe brát různé konkrétní podoby (partnerská láska, skautské bratrství, týmové přátelství apod.). Prostřednictvím těchto vztahů se totiž svoboda osvědčuje jako zralý základ společnosti, kterými doslova naplňuje náš slib o „službě nejvyšší Lásce“.

Skauting – i když je jeho vznik historicky spjat s křesťanstvím – nepředpisuje svým členům žádnou konkrétní spirituální cestu. Současně však s respektem a porozuměním přijímá všechny spirituality, které vedou k naplňování principů skautingu a slibu i zákona, který z nich vychází. Poznávacím znamením toho, zda o takovou spirituální cestu opravdu jde, je respektování obou výše uvedených rozměrů duchovního života ve skautingu: citlivé individuální svědomí a vytváření dobrých, kvalitních vztahů.⁸⁸

4.3.1.5 Výchova hrou

O hře již byla zmínka v předchozí části, ale pro skauting je natolik stěžejní, že ji v této části nelze zcela vynechat. „Hra je jedním z nejdůležitějších a zároveň nejúčinnějších prostředků, které skauting pro přibližování ke svým cílům používá. Hru jako prvek programu můžeme vnímat ze dvou základních úhlů:

- hra spontánní, nahodilá.
- hra záměrná – někým záměrně zařazená do programu, sledující určitý cíl.

Oba typy her jsou velmi cenným výchovným pomocníkem.“⁸⁹

Dobrá hra není samoučelná, i když někdy jsou některé hry určeny jen ke zkrácení dlouhé chvíle, také mají svůj smysl. Ale na jiné hry klademe větší nároky. Často je podbarvujeme romantickými příběhy, které v dětech vzbuzují zájem a dokáží je silně motivovat. Všech výhod využíváme pro výchovné cíle.⁹⁰

V minulosti patřila hra k tak samozřejmým činnostem, že jí nikdo nevěnoval zvláštní pozornost. Až v dnešní době se o ni začali hlouběji zajímat nejen psychologové a pedagogové, ale i sociologové. Psychologové v ní vidí důležitý vývojový činitel, pedagogové pochopili, že je mohou využívat i v podobě soutěží a závodů k všestrannému výchovnému a vzdělávacímu procesu. Sociologové si uvědomili, že hra hraje důležitou roli při integraci jedince do společnosti.

⁸⁸ Srov., ZAJÍC, J. *Myšlenkové základy skautingu*, s. 24 – 25.

⁸⁹ VYCHODIL, D., *Metodika*, s. 55.

⁹⁰ Srov., ZAPLETAL, M. *Hry Jaroslava Foglara*, s. 14.

Hra má všestranný formativní vliv, zejména na děti a dospívající mládež. Některé hodnoty jsou zřejmé a hra je přináší sama, bez vychovatelova přispění. Při pohybových hrách je to například rozvoj svalstva, síly, vytrvalosti, rychlosti a obratnosti. Jiné hodnoty jsou však ve hře skryty a mohou být využity pouze naším cílevědomým úsilím. K těm patří především hodnoty morální.

Pro dobrého pedagoga je každá hra vážným výchovným prostředkem, nikoli vítanou příležitostí k odpočinku. Z dětí chceme vychovat především čestné, přímé, poctivé členy společnosti. To by měl být hlavní cíl mimoškolní výchovy. Řekli jsme už, že musíte svému oddílu opakovat stále znovu před každou hrou, že ode všech očekáváte čestný boj. Fair play, čistá, poctivá hra – to je hlavní oddílové heslo, kterému každý nejen rozumí, ale důsledně se jím řídí. Na hřišti i v životě.

Citlivě řízené hry pěstují v člověku celý komplex vlastností spojených poměrem jedince a společnosti. Smysl pro kolektiv, ochotu ke spolupráci, skromnost, nezištnost, obětavost. A zase tu hodně záleží na vychovateli, musí být stále ve střehu, sledovat jednání svých svěřenců, umět včas zasáhnout slovem i činem. Jinak se ve hře může projevit a utvrdit pravý opak žádaných vlastností, sobectví, domýšlivost, primadonské vystupování, neochota ke spolupráci. Mívají k nim sklony zejména zdatnější, zkušenější hráči, kteří vynikají nad ostatní tělesnou zdatností. K nejcennějším morálním vlastnostem patří odvaha. Právě hry v přírodě nám skoro na každém kroku dávají příležitost k jejímu cílevědomému rozvíjení. Hry vedené zkušeným pedagogem jsou pro děti znamenitým cvičením sebeovládání. Učíme je přemáhat hněv, únavu, hlad, žízeň, držet na uzdě povídavý jazyk, jednat s rozvahou, snášet klidně porážku.

Nesmíme zapomenout ani na vytrvalost – a nejen jako vlastnost motorickou, ale především psychickou, vytrvalost v překonávání překážek, v úsilí o co nejlepší výkon. Při hře se zrcadlí povahové vlastnosti hráčů. Když své svěřence lépe poznáme, bude mít výchovné působení větší účinek.⁹¹

V každé volno-časové organizaci se vyskytuje hra a má zde své nenahraditelné místo. Domnívám se, že je také velmi důležité, aby se neztrácela, ale aby se její používání spíše rozšiřovalo. Záleží jen na každém vedoucím, vychovateli či jiných lidí zainteresovaných v přípravě buď různých kroužků, klubů, táborů a jiných aktivit, jak umí s hrou pracovat. Jsem

⁹¹ Srov., ZAPLETAL, M. *Hry v přírodě*, s. 47 - 50.

přesvědčena, že děti se pomocí hry více naučí a déle si získané poznatky nebo zkušenosti zapamatují.

4.3.1.6 Skrze přírodu - táboření

Tábor je ve skautingu považován za vrchol celoroční činnosti. Děti by ho měly mít za odměnu, za to, že celý rok pravidelně navštěvovaly schůzky, že se pilně učily novým znalostem a dovednostem. Tábor je pro ně místem, kde mohou zúročit všechny své teoretické poznatky přímo v praxi. A nejen to. Na táboře je nejdůležitější právě ta skutečnost, že je to život v přírodě. Celý rok se scházíme v klubovnách, jezdíme na různé chaty a pobytové základny, pořádáme sice různé výlety, ale Hry na táboře – téměř všechny se odehrávají v přírodě. A kdo si vyzkoušel žít třeba čtrnáct dní na louce u lesa, u potoku nebo rybníku, ten ví, o čem píše.

Často nemusíme jezdit ani příliš daleko, abychom našli pěkný kout, kde se naše stany budou krásně vyjímat, kde jsou různé přírodní zajímavosti. Naše země je tak bohatá na krásná místa, že nám často stačí vyjet třeba „za humna“ a máme pocit, že jsme přímo v ráji.

To, že jsme vybrali pěkné místo k táboření, že tam smíme pobýt více dní a jsme tam s lidmi, s kterými se známe, jsou našimi kamarády nebo přáteli, to je jeden veliký zážitek, na který se často nezapomíná. Někteří se sice těší domů, někdy i před oficiálním zakončením, ale části z důvodu stesku po rodičích, ten, kdo už je samostatnější, ten si to užívá, jak nejvíc je to jen možné.

Nechybí nám tam ani televize, ani jiné moderní vymoženosti, které doma využíváme téměř každý den. Je zde pořád na co se dívat, co obdivovat, prožívat. Nenudíme se tady a ještě se mnohému naučíme, třeba nevědomky, což je nejlepší způsob učení, které když se spojí se zajímavým námětem nebo hrou, proměňuje se téměř v kouzlo. Výsledek nás často samotné překvapí, ale většinou příjemně a mnohdy si ho pamatujeme po zbytek života.

Když se snažíme využívat to, co nám příroda nabízí, často zjistíme, že louka a les jsou tou nejkrásnější, nejčistší tělocvičnou, kterou můžeme každý den využívat k pohybovým hrám i zábavným cvičením. Jsou zde i místa, která nás vedou naopak ke ztišení, k tiché meditaci. Všechno kolem nás působí, naše smysly jsou ovlivněny.⁹²

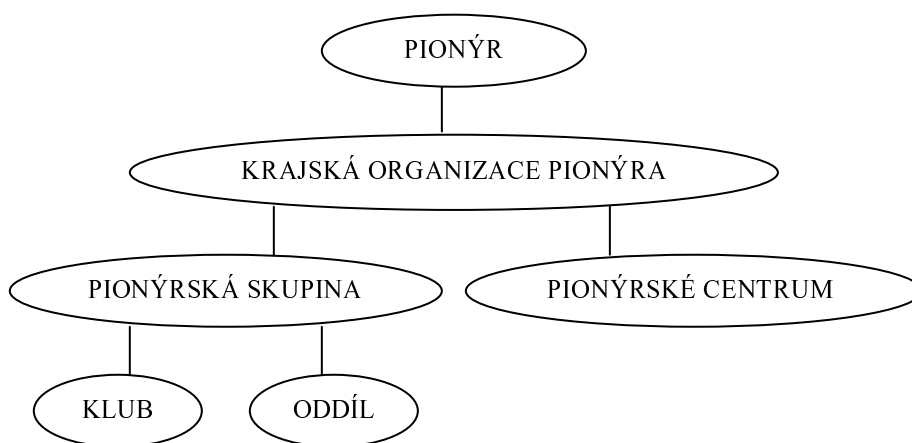
⁹² Srov., ZAPLETAL, M. *Hry v přírodě*, s. 6.

4.4 Pionýr

4.4.1 Důraz ve výchově

Tuto část práce je zaměřena na strukturu organizace. Právě zde se zabývám rozбором vybraných organizačních složek, zvláště těm, které se zaměřují na samotnou výchovu, na konkrétní a osobní přístup k dětem a mládeži.

Organizační schéma:

Výchovné činnosti se věnují zejména oddíly a kluby. Ty pořádají pravidelné aktivity, vyšší organizační jednotky jakou jsou skupiny a centra zaštitují spíše akce nárazové a většího rozsahu.

Pionýrské oddíly jsou místem, kde je naplňován program sdružení, realizují výchovné projekty Pionýra, hrají dlouhodobé hry, připravují vlastní program činnosti. Jsou to základní organizační jednotky pionýrského života. Zaměření činnosti oddílů je různorodé: všestrannost, turistika, sport, kultura, technika a jiná činnost.

Pionýrský oddíl je základní organizační jednotkou sdružení. Jeho účelem je zajišťovat pravidelnou, systematickou, celoroční výchovnou činnost kolektivu dětí a mládeže. Za pravidelnou je považována práce uskutečňovaná v průběhu školního roku nejméně 1x měsíčně. Za takovou činnost ve smyslu předchozí věty nelze považovat pouze pořádání táborů a recipročních výměn mládeže. Oddílem se rozumí skupina nejméně 5 osob. Oddíl není právnickou osobou a nemůže jednat vlastním jménem.⁹³

Další zvláštní základní výchovnou jednotkou sdružení je volnočasový klub, jehož posláním je výchovná činnost zejména s neorganizovanými dětmi a mládeží. Klub vyvíjí pravidelnou činnost uskutečňovanou nejméně 1x měsíčně, zpravidla obsahově nenavazující,

⁹³ Srov., V. Výroční ZASEDÁNÍ PIONÝRA, Statut Pionýra a Program Pionýra. Praha: 2004. s. 5.

kteřá umožňuje i jednorázovou nebo nepravidelnou účast na činnosti klubu.⁹⁴ Činnost klubů je zaměřena na sporty, deskové hry, výtvarné a rukodělné práce a podobně. V roce 2005 pracovalo v Pionýru 96 klubů.

Pionýřská skupina je organizační jednotkou sdružení. Jejím účelem je řídit a organizačně, informačně a ekonomicky zajišťovat činnosti oddílů a klubů, které registrovala. Členy pionýřské skupiny jsou členové sdružení, kteří jsou u této pionýřské skupiny registrováni. Pionýřská skupina má způsobilost mít práva a povinnosti (právní subjektivitu). Této způsobilosti pionýřská skupina nabývá vznikem a pozbývá zánikem.⁹⁵

Pionýřská skupina je tvořena nejméně 15 členy ve věku do 26 let a současně nejméně dvěma členy staršími 18 let s kvalifikací, stanovenou vnitřní směrnici sdružení, z nichž jeden je vedoucím pionýřské skupiny a jeden hospodářem pionýřské skupiny. Současně musí registrovat nejméně jeden oddíl, který sdružuje alespoň 5 členů ve věku do 18 let, nebo klub.⁹⁶

Základní organizační jednotkou s právní subjektivitou je pionýřská skupina. Pionýřské skupiny se kromě vytváření zázemí pro činnost svých oddílů věnují také přípravě činností i pro neorganizované děti a mládež.

4.4.1.1 Obecně

Jako hlavní výchovný prostředek užíváme hru ve všech jejích podobách.⁹⁷ Prostřednictvím her chceme přinášet dítěti a mladému člověku vše, co může v dospělosti využít ve vztahu nejen k sobě samému, ale i ke svému blízkému i vzdálenému okolí.

Ve všech svých aktivitách zdůrazňujeme různorodost a všestrannost jako nezbytnou součást rozvoje osobnosti dítěte a mladého člověka.

Ve svých výchovných projektech užíváme laický, nenáboženský pohled na dění a svět kolem nás, přesto vedeme k toleranci jiných pohledů na lidský vývoj.

Pravidelná činnost se odehrává nejen na oddílových schůzkách, kde se kluci a holky – zkrátka kamarádi v klubovnách scházejí jednou týdně. Mohou si zkusit něco nového, ověřit si své dovednosti, bystrost nebo znalosti v nejrůznějších hrách. Každá schůzka je jiná a zábavná. Ale pravidelnou činností lze nazvat i fungování Klubů. Jsou jinou možností trávení volného

⁹⁴ Srov., V. Výroční ZASEDÁNÍ PIONÝRA, Statut Pionýra a Program Pionýra. Praha: 2004. s. 6.

⁹⁵ Srov., Tamtéž, s. 6.

⁹⁶ Srov., Tamtéž, s. 6.

⁹⁷ Srov., Tamtéž, s. 16.

času, zejména pro ty, kteří nemají pro pravidelnou činnost dostatek času nebo odvahy. Nabídka jejich aktivit je velmi široká.

Další možná ne zcela pravidelnou, ale dosti častou pořádanou akcí jsou víkendové výpravy. Pionýři se je snaží organizovat jednou do měsíce, pokaždé mají nějaký zajímavý cíl. Poznávají se při nich krásy naší vlasti, hrají dobrodružné hry, nebo pokračují v činnostech, na které nemají na schůzkách dostatek času.

I Pionýři jsou organizátory táborové činnosti a to nejen o letních prázdninách, ale i na podzim nebo na jaře. Jejich tábory jsou téměř plné neomezených možností.

O činnosti oddílů mohou rozhodovat všichni jejich členové. Volí si, zda se chtějí zajímat o jednu konkrétní oblast a nebo zda bude jejich náplň spíše všestranná, plná různorodých aktivit. Veškerým děním prolínají zásady: aktivita, demokracie, dobrovolnost, koedukovanost, laicita, modernost, nezávislost, občanství, otevřenost, přátelství, rozmanitost, samosprávnost, samostatnost, výchova.⁹⁸

4.4.1.2 Skrze přírodu

I v Pionýrské organizaci je příroda považována za důležité prostředí, využívající se k výchově. Také zde se pořádají tábory, které se nekonají ve městech, ale často na základnách, které se umísťují v pěkném přírodním prostředí.

A není to jen doba tábora, kdy se děti dostávají ze společenského prostředí ven. I přes rok, při činnosti oddílu pořádají různé vycházky a výlety, rybáři jezdí na ryby, turisté putují krajinou, atd. Každý oddíl dle svého zaměření preferuje jiné místo, které potřebuje pro svoji činnost. Těžko by asi bavilo děti např. v turistickém oddíle neustále sedět v klubovně a číst v mapách, kdyby si nemohli někdy zajít přímo do přírody a porovnat například mapu se skutečností.

Ale i ty oddíly a kluby, které nejsou zaměřeny přímo přírodovědně mohou při svých činnostech pořádat výpravy za poznáváním přírodním krás. Možné ne tak často, jako přírodovědné oddíly, ale jistě tuto aktivitu nemohou ze své náplně zcela vynechat.

⁹⁸ Srov., *Pionýr* [online]. Praha: Pionýr, Posl. úpravy 3.7.2007 [cit. 2007-07-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.pionyr.cz>>.

4.5 Sokol

Cílem činnosti České obce sokolské je přispívat ke zvyšování duchovní, kulturní a fyzické úrovně naší demokratické společnosti prostřednictvím tělesné výchovy a sportu, výchovy k mravnosti, společenské a kulturní činnosti.⁹⁹

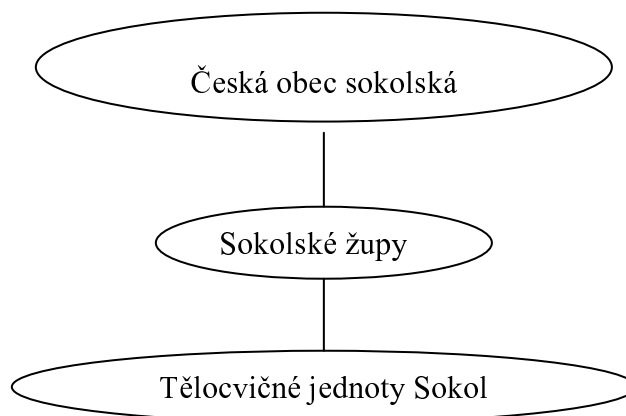
4.5.1 Důraz ve výchově

I když je ve Stanovách Sokolu napsáno, že prostřednictvím tělesné výchovy a sportu, je cílem přispívat ke zvyšování duchovní, kulturní a fyzické úrovně naší demokratické společnosti, vychovávat k mravnosti, společenské i kulturní činnosti, přesto když někdo řekne Sokol, vybaví se všem laiků nějaká sportovní aktivita nebo například všesokolské slety.

Tato organizace je jednomyslně orientována na pohyb, na sport a na zdraví, ale není to stejné jako u vrcholového sportu, kdy se sportovci nechají od někoho koupit a potom se snaží dosáhnout co nejlepších výsledků, aby dostali dobře zapláceno. V Sokole to funguje jinak. Zde je sport brán jako jedna z možností jak zocelit nejen své tělo, ale i svého ducha a prospět tak nejen sobě, ale celé společnosti v níž žijeme. Při sportování se rozvíjí nejen naše svaly a zlepšuje se fyzická kondice, ale utužují se i charakterové vlastnosti. Člověk se naučí přijímat porážku, utužuje svoji trpělivost, hraje fair play, musí trénovat, aby se někam posunoval.

To vše a ještě více možností bychom našli jak pohyb souvisí i s naší myslí. Vždyť tělo je psychosomatické, a tudíž co ovlivňuje naši mysl působí i na fyzickou stránku těla a naopak.

Organizační schéma:

Základní jednotkou, která zajišťuje provoz všech sportovních aktivit jsou hodně lidem známé Tělovýchovné jednoty Sokola. Už jako děti jsme četli na branách do sportovních

⁹⁹ Srov., *Česká obec sokolská* [online]. Praha: Česká obec sokolská, Posl. úpravy 2.7.2007 [cit. 2007-07-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.sokolcos.cz>>.

areálů nápisy – „T.J. Sokol Senetářov“. Hřiště jsme měli v poměru na naši malou vesnici dost velké a nechyběla u něho ani malá tělocvična, která sloužila spíše jako posilovna. Ještě dnes vzpomínám, jak jsem zde poprvé viděla bradla a nedovedla jsem si představit, jak na nich někdo může cvičit. Dnes již vím, že se na nich dají vytvořit krásné sestavy, které v podání některých sportovců jsou opravdu pěkným zážitkem i pro diváky.

4.5.1.1 Obecně

Prožitky a zkušenosti jsou také specifické prostředky tělesné výchovy a sportu. Dnes víme, že jejich poslání není jenom ve zvyšování kondice či získávání a zdokonalování pohybových dovedností. Pohyb je prostředkem k dosahování významných cílů, které s ním na první pohled přímo nesouvisí. Jedná se o ovlivňování např. sociálních a morálních hodnot. Pohyb je prostředkem komunikace a vyjadřování. Je prostředím, ve kterém používáme radost a získáváme více znalostí o sobě. Pohyb je výzvou i kulturním jevem, proto také můžeme nalézat přínos sportu a tělesné aktivity v osobním potěšení, v osobním růstu zahrnujícím tělesnou zdatnost, zdraví, psychickou podobu i sociální harmonii.

Hraní si patří k základním projevům lidského chování. Z širšího hlediska zahrnuje i sport. Pohybová činnost a hlavně pak různé hry a cvičení mohou poskytovat mnoho unikátních možností k rozvoji sociálně-emočních dovedností. V této souvislosti nabývají na popularitě různé dobrodružné aktivity, jejichž součástí jsou také dobrodružné hry a cvičení v přírodě.¹⁰⁰

„Tělo musíme chránit, zušlechťovat, zpevňovat. Mezi samozřejmosti týkající se těla patří určitě i to, že chceme-li někoho vychovávat, musíme ho vychovávat nejen v oblasti duševní či intelektuální a citové, ale také v oblasti tělesnosti. Vychováváme totiž živého člověka, který tyto oblasti či dimenze současně má. Je zcela nemožné mluvit o slušném chování, pokud by se člověk nechoval slušně ve smyslu tělesného chování.“¹⁰¹

„Samozřejmě nejde jen o budování pracovní tělesné hygieny, ale o celkový životní styl. Zde ovšem škola musí být podepřena výchovou v rodině, protože pohybový režim a tolik potřebný pobyt na co možná zdravém vzduchu během víkendu neleží v možnostech a kompetenci škol a učitelů. Vynalézavé, zčásti nepovinné domácí úkoly navazující nutnost výletu a pobytu v přírodě však mohou sehrát pozitivní roli.“¹⁰²

¹⁰⁰ Srov., NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*, s. 25.

¹⁰¹ PÍŤHA, P. *Učitelé, společnost a výchova*. s. 130.

¹⁰² Tamtéž, s. 131.

4.5.1.2 Skrze přírodu

Sportování v přírodě láká hodně zájemců, v dnešní době by se dalo říct, že je i velmi atraktivní. Často bývá spojeno s adrenalinovými sporty, ale i tradičními atletickými disciplínami (viz. příloha č. XIV). I v osnovách výchovných zařízení už pro nejmenší děti, v mateřských školách, je nařízeno chodit na vycházky každý den i v dešti, děti se tak otužují a jsou potom méně náchylné k různým onemocněním. Za chladnějšího počasí si děti nemusí hrát na mokřem písku, kde hrozí rychlejší prochladnutí, ale na vycházce jim nebude ani vadit, že před chvílí pršelo.

Dnes máme vybudované velké sportovní areály, které bývají často maximálně zaplněny.

„Zařízení a aktivity pohybové a pobytu v přírodě patří podle výzkumů i empirické zkušenosti k nejčastějším a nejoblíbenějším. Jsou odpovědí na civilizační trendy soudobé společnosti, na urbanizaci, nedostatek pohybu i kontaktu s přírodou, na nedostatečné emocionální vyžití člověka. Na našem kontinentu prošly v posledních desetiletích až explozivním vývojem.

Především se rozvinuly sítě tradičních zařízení pro pohybové aktivity známých také u nás (sportovní hřiště, víceúčelové i specializované tělocvičny, koupaliště a bazény, cyklistické dráhy, zařízení pro zimní sporty). Patří lidem různého věku, velkou měrou jich však využívají především mladí lidé. Zahrnují širokou škálu zařízení, od nejjednodušších po složité komplexy, někdy jsou určena výhradně dětem a mládeži.“¹⁰³

¹⁰³ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času* s. 166.

ZÁVĚR

Tématem této práce byly Volnočasové aktivity zaměřené na výchovu v přírodě v různých výchovných organizacích.

Hned v úvodu jsem si položila otázku, zda-li má příroda vliv na člověka, jestli mu pomáhá nebo ho nějakým způsobem ovlivňuje. Z materiálů, které jsem našla, jsem se utvrdila v tom, že člověk je s přírodou úzce spojen, dalo by se říct, že je na ní závislý. Pobyt v přírodě nejen působí blahodárně na náš fyzický organismus, ale i na naše duševní a mnohdy i na duchovní zdraví. V tom vidím i smysl růstu člověka skrze přírodu. Na všechno máme dostatek času, na práci, na koníčky, na sledování televize, na jídlo, na přátele, ale máme také čas sami na sebe? Na zamyšlení se nad různými životními otázkami, které musíme v průběhu života řešit a nebo jen slepě čekáme, jak všechno dopadne? Příroda otevírá svoji náruč pro každého člověka, který k ní přichází s dobrými úmysly, za to, že ji obdivujeme a skláníme se před ní, nám i ona nabízí kousek sebe. Je to ticho, klid, energie ze stromů, ale i lesní plody, dřevo na topení, tohle všechno a ještě mnohem víc nám dává a mi jí za to často ani nepoděkujeme. Bereme si to sami, možná spíše krademe než dostáváme.

Tím, že si lidé najdou ve svém každodenním spěchu trochu klidu, zajdou na pěkné, tiché místo, mohou načerpat více, než si myslí. Někdo se třeba jen tak rád toulá, jde bez cíle a snaží se jen zahnat nudu. Někdo využívá přírodu cíleně. Ví, že mu může poskytnout energii, kterou potřebuje. Kochá se krásou.

Při svém hledání jsem nenašla žádný článek, který by dokazoval, že přírodu nepotřebujeme, spíše jsem nacházela reakce na to, jak moc ji ničíme a neuvědomujeme si, že není nevyčerpatelnou studnicí, že s ní máme spolupracovat a ne jen čerpat. Když s ní budeme mít dobré vztahy, pomůžeme jí k rychlejší obnově.

Někteří lidé si uvědomují důležitost přírody a proto tam chodí nejen sami, ale pomáhají její kouzla objevovat i jiným, např. dětem, mládeži nebo i seniorům. Každé věkové zastoupení si může najít to, co ho na ní láká a kvůli čemu se do ní bude i vracet. Ti, kteří vedou a pomáhají druhým, často obětují část sebe pro druhé. V některých volnočasových organizacích jsou zapálení vedoucí a instruktoři a trenéři, kteří nejen sami, ale zejména s druhými navštěvují různá zákoutí přírody. Jejich důvody se mohou lišit, ale výsledek se zdá být podobným.

Turistické, vodácké, přírodovědné a všelijaké jiné oddíly, ať už to jsou pionýři, skauti, sokolové, všichni nabízejí ve své činnosti a tráví v přírodě dostatek času. Skauti říkají, že vrcholem jejich celoroční činnosti je pobyt na táboře, v přírodě, pionýři pořádají různé aktivity nejen pro sebe, ale i pro jiné děti, často nijak neorganizované a berou je sebou také na tábory a na jiné akce, sokolové jsou velkými sportovci, kteří ví, kde je jejich správná hranice

s provozováním pohybových aktivit a kloubí pohyb s rozvojem celého člověka a často také využívají přírodního prostředí, ve kterém se lépe sportuje.

Při psaní této práce jsem zjistila, že není tak jednoduché jak jsem si myslela, získat informace o přírodě a o konkrétních organizacích, které mě zajímaly. Není snadné správně vše pochopit a nejsem si jistá, zda se mi to na závěr zcela povedlo. Uvědomuji si, že popsat stručně třeba jen historii nějaké organizace je nelehkou otázkou. Bouřlivé dějiny naší země, které s ní úzce souvisí, jsou nelehkým oříškem, který se rozlousknout podaří je někomu. Napjaté vztahy mezi organizacemi z politických důvodů, to je otázka, pro několik odborníků, která i dnes může být jistým předsudkem bránícím ve větší meziorganizační spolupráci.

Nebylo snadné sehnat dostatek materiálů, ani v dnešní době fungující internetové databáze není snadné najít to, co by člověk zrovna potřeboval, často se musí číst „mezi řádky“.

Svoji práci zakončím citací z knihy *Pedagogika volného času*, která mi byla dobrým zdrojem a materiálem k zamyšlení se nebo k nalezení odpovědí na některé otázky.

„Osobní zájmy a záliby dokážou někdy člověka doslova zachránit v náročných situacích, životních neštěstích a ztrátách. Výchova ke zdravému životnímu stylu velmi úzce souvisí s pedagogickým ovlivňováním volného času. Bylo by krásné, kdyby se nám všem, rodičům, pedagogům i ostatním, kteří se na tomto výchovném procesu podílejí, podařilo dosáhnout stanoveného cíle. Vychovat člověka, který dokáže se svým volným časem rozumně hospodařit, uvědomuje si jeho životní hodnotu, má pestré a mnohostranné zájmy a také jeden svůj hluboký, celoživotní zájem. Měl by to být jedinec aktivní, nejen přijímající podněty, ale schopný vyvíjet úsilí, věnovat se činnostem, které přinášejí uspokojení a poskytují příležitost k navazování nových kvalitních vztahů mezi lidmi.“¹⁰⁴

¹⁰⁴ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, s. 31.

SEZNAM LITERATURY

Monografie:

- BARTKO, D. *Moderní psycho/hygiena*. Praha: Orbis, 1976. ISBN neuvedeno.
- BREZINKA, W. *Filozofické základy výchovy*. Praha: Zvon, 1990. ISBN 80-7113-169-5.
- ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996. ISBN 80-85866-15-3.
- HELUS, Z. *Vyznat se v dětech*. Praha: SPN, 1984. ISBN neuvedeno.
- JŮVA, V. *Stručné dějiny pedagogiky*. 2. rozšířené vyd. Brno: Paido, 1994. ISBN 80-901737-7-2.
- KELLER, J. *Přemýšlení s Josefem Vavrouškem*. Praha: G plus G, 1995. ISBN 80-901896-1-X. V edici Zde a nyní, svazek 2., vydalo nakladatelství G plus G, vydání první.
- KOHÁK, E. *Zelená svatozář: Kapitoly z ekologické etiky*. Praha: SLON, 1998. ISBN 80-85850-63-X. Vydání první.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozšířené vydání. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-345-5.
- PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- PECHA, L. *WOODCRAFT: Lesní moudrost a lesní bratrstvo*. Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-7198-353-5.
- PÍTHA, P. *Učitelé, společnost a výchova*. Praha: UK, Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-955-3.
- PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: Úvod do studia oboru*. 2. vydání. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-944-5.
- PŘÍHODA, A. *Příroda a člověk*. Praha: SPN, 1981. ISBN neuvedeno.
- RŮŽIČKA, V. BŘICHÁČEK, V. *Pedagogika*. Praha: TDC, 2000. ISBN 80-86109-46-4.
- SPOUSTA, V. et al. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: MU PF, 1996. ISBN 80-210-1274-9
- SPOUSTA, V. et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase: Kultura a umění ve výchově*. Brno: MU PF, 1996. ISBN 80-210-1275-7.
- ŠMAJS, J. *Kultura proti přírodě*. 2. vydání. České Budějovice: Dobromysl, 1996. ISBN neuvedeno.
- THOREAU, H. D. *Walden aneb Život v lesích*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0278-4. Vydání páté, v tomto překladu první.
- VYCHODIL, D. *Metodika*. Praha: TDC, 2000. ISBN 80-86109-37-2.

- ZAJÍC, J. *Myšlenkové základy skautingu*. 2. opravené a doplněné vydání. Praha: TDC, 2001. ISBN 80-86109-73-9.
- ZAPLETAL, M. *Hry Jaroslava Foglara*, Sebrané spisy, Praha: Olympia, 2000, ISBN 80-7033-680-3.
- ZAPLETAL, M. *Hry v přírodě*, Praha: Olympia, 1985. ISBN 27-017-85.

- *Charta českého skautingu na počátku 21. století*.
- X. VALNÝ SNĚM JUNÁKA, *Stanovy Junáka – Svazu skautů a skautek ČR*. Vsetín: 2001
- V. Výroční ZASEDÁNÍM PIONÝRA, *Statut Pionýra a Program Pionýra*. Praha: 2004.

Časopisecké statě:

- DULKOVÁ, I. Dýchejte zhluboka! *Zdraví*, 2004, roč. 52, č. 8, s. 52 – 53.
- GRECMANOVÁ, H. et al. *Obecná pedagogika II*. 2. vydání. Olomouc: HANEX, 2003. ISBN 80-85783-24-X.
- CHVÁTALOVÁ, H. Příroda a pohyb pomáhají dětem s vadami sluchu. *děti a My*, 2007, roč. 37, č. 1, s. 22.
- KOUCKÁ, P. Láska ke krajině. *Psychologie dnes*, 2006, roč. 12, č. 11, s. 11 – 15.

Elektronické dokumenty:

- *Česká obec sokolská* [online]. Praha: Česká obec sokolská, Posl. úpravy 2.7.2007 [cit. 2007-07-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.sokolcos.cz>>.
- *Junák – svaz skautů a skautek ČR* [online]. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, Posl. úpravy 15.5.2007 [cit. 2007-05-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.skaut.cz>>.
- *Občanské sdružení Barvínek* [online]. Podomí: Občanské sdružení Barvínek, Posl. úpravy 27.6.2007 [cit. 2007-06-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.barvinek.net>>.
- *Pionýr* [online]. Praha: Pionýr, Posl. úpravy 3.7.2007 [cit. 2007-07-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.pionyr.cz>>.
- *Teologická fakulta Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích* [online]. České Budějovice, Posl. úpravy 8.6.2007 [cit. 2007-06-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz>>.

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. I - Znak občanského sdružení - Barvínek
- Příloha č. II - Skautská lilie s podkladovým trojlístkem
- Příloha č. III - Zakladatelé skautingu - Ernest Thompson Seton, Robert Baden - Powell
- Příloha č. IV – Skauti v přírodě
- Příloha č. V - Logo Pionýra
- Příloha č. VI – Předchůdci Pionýra - Oldřich Kryštofek, Doc. PhDr. Jaroslav Šturma
- Příloha č. VII - Pionýrské zásady v roce 1949
- Příloha č. VIII - Sokolská holubice
- Příloha č. IX – zakladatel Sokola - Dr. Miroslav Tyrš
- spoluzakladatel Sokola - Jindřich Fügner
- Příloha č. X - Mezinárodní cena Pierra de Coubertina
- Příloha č. XI - Sokolské aktivity
- Příloha č. XII - První sokolský prapor
- Příloha č. XIII - Sokolský slet v roce 1920 v Praze
- Příloha č. XIV- Sokolské aktivity v přírodě

PŘÍLOHY

Příloha č. I.

Znak občanského sdružení - Barvínek

Příloha č. II.

Skautská lilie s podkladovým trojlístkem

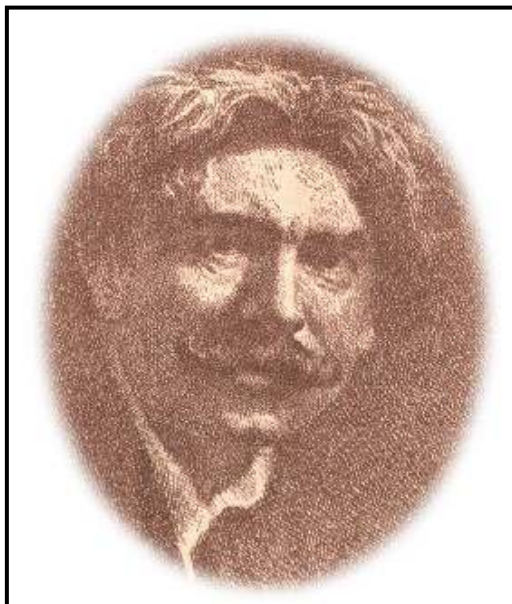

Základním symbolem Junáka, požívajícím zákonné ochrany (ochranná známka registrovaná Úřadem průmyslového vlastnictví pod č. 17031), je lilie s hlavou chodského psa ve štítu na trojlítku.

Příloha č. III

Zakladatelé skautingu

Ernest Thompson Seton

Robert Baden - Powell

Příloha č. IV
Skauti v přírodě

Příloha č. V
Logo Pionýra

Příloha č. VI Předchůdci Pionýra

Oldřich Kryštofek (1922 – 1985)
básník překladatel, redaktor

Doc. PhDr. Jaroslav Šturma (1929)
pedagog, vysokoškolský učitel, místopředseda
České rady Pionýra 1968 - 1969

Příloha č. VII Pionýrské zásady v roce 1949

Pionýr je všem chlapcům a děvčatům příkladem.

1. Pionýr miluje svou lidově demokratickou vlast. Je hrdý na svůj národ, který pod vedením presidenta Klementa Gottwalda buduje socialismus. Miluje svou lidově demokratickou republiku a její armádu, záruku bezpečnosti našeho státu.
2. Pionýr přeje svobodu a mír všem národům. Miluje našeho osvoboditele Sovětský svaz, zemi svobody, míru a socialismu.
3. Pionýr se dobře učí. Plní vzorně svoje školní povinnosti, má rád knihy, stále se vzdělává, aby se stal uvědomělým a platným budovatelem socialismu.
4. Pionýr je pracovitý. Ctí každou práci, která přináší prospěch celku a účastní se jí podle svých sil. Především pomáhá rodičům.
5. Pionýr pečuje o své zdraví. dbá o svou čistotu a je otužilý, aby byl zdatným pracovníkem a obráncem své vlasti.
6. Pionýr je ukázněný. Dbá rad svých rodičů, učitelů a vedoucích. Podřizuje se vždy vůli kolektivu.
7. Pionýr chrání svou pionýrskou čest. Zastává pravdu, je čestný a odpovědný, není sobecký a jedná vždy spravedlivě. Váží si všech pracujících lidí.
8. Pionýr je mladým hospodářem své země. Miluje přírodu, zachází šetrně se vším, co bylo vytvořeno lidskou prací. Chrání společný majetek a střeží jej před škůdci a nepřáteli.

9. Pionýr je věrným a spolehlivým druhem. Pomáhá spolužákům a je přítelem malých dětí.
10. Pionýr se připravuje vstoupit do řad členů ČSM. Bude proto vždy a všude vzorným pionýrem, aby byl přijat do ČSM, který sdružuje nejuvědomější mladé budovatele republiky.

Slib. Já, mladý pionýr lidově demokratické republiky Československé, slibuji před svými druhy, že se budu učit a jednat tak, abych byl platným občanem své milované vlasti.

Heslo. „K budování a obraně vlasti – buď připraven!“ Odpověď: „Vždy připraven!“.

Pozdrav. Pionýři se zdraví pionýrským pozdravem, otevřenou rukou zvednutou nad čelo, obrácenou hranou dopředu. Pozdrav vyjadřuje, že zájem pracujících všech pěti dílů světa klade pionýr nad zájmy svoje.

Prapor. Pionýr ctí a chrání prapor svého oddílu a skupiny. Rudá barva praporu připomíná mu oběti, za které byla vykoupěna svoboda národa, jeho šťastná budoucnost a slib pracovat ve prospěch vlasti.

Šátek. Pionýrský šátek je součástí rudého praporu, proto jej pionýr chrání a je na něj hrdý.

Odznak. Pionýrský odznak je čestným označením příslušnosti k pionýrskému oddílu. Připomíná pionýrům, že mají být vždy připraveni dát své vědomosti a síly ve prospěch vlasti.

Kroj. Při slavnostních příležitostech nosí pionýři bílou košili nebo halenku s pionýrským odznakem a rudým šátkem.

Příloha č. VIII Sokolská holubice

Příloha č. IX

Dr. Miroslav Tyrš
zakladatel Sokola

Jindřich Fügner
spoluzakladatel Sokola

Příloha č. X

Mezinárodní cena Pierra de Coubertina

Příloha č. XI Sokolské aktivity

Příloha č. XII
První sokolský prapor

První sokolský prapor namaloval Josef Mánes a při jeho rozvinutí 1. června 1862 se stala matkou praporu Karolína Světlá.

Příloha č. XIII

Sokolský slet v roce 1920 v Praze

Příloha č. XIV Sokolské aktivity v přírodě

ABSTRAKT

MUSILOVÁ, R. *Volnočasové aktivity zaměřené na výchovu v přírodě v různých výchovných organizacích*. České Budějovice 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce Dr. Markéta Hanáková.

Klíčová slova: výchova, volný čas, příroda, výchovné organizace, Junák – svaz skautů a skautek ČR, Pionýr, Česká obec sokolská - Sokol

Práce se zabývá výchovou, zejména výchovou ve volném čase. Popisuje přírodu a její vliv na pozitivní růst člověka. Jaký vztah má člověk k přírodě, proč ji vyhledává, co mu přináší, čím ho obohacuje. Popisuje prostředí, kterými člověk prochází během svého života – rodinné, školní a různých organizací, které si volí dle svých zájmů.

Za použití tří výchovných organizací Junáku - svazu skautů a skautek ČR, Pionýru a Sokolu, popisuje různé výchovné přístupy a metody práce s dětmi i dospělými členy svých organizací. Stručně je popisuje a porovnává s ohledem na jejich preferované prostředí, kde se odehrává většina jejich aktivit. Jaká volí místa pro uskutečňování svých cílů, zda prostředí přírody, nebo prostředí, které si vybudovali lidé.

ABSTRACT

Leisure time activities oriented on the education in nature in various educational organizations.

Keywords: education, leisure time, nature, educational organization, Junák – the Czech Scout Association, the Pionýr Organization, the Czech Sokol Organization – Sokol

In my work, I focus on education, primarily the education in the leisure time. I deal with nature and its positive influence on people's progress, the relationship between people and nature, why people take interest in nature, what nature brings them and how it enriches them. I describe the environment in which people spend their lifetime – the family, the school and various organizations chosen according to their interests.

By using the three above-mentioned educational organizations, Junák – the Czech Scout Association, the Pionýr and Sokol Organization, as examples, I describe various approaches of these organizations to education and methods of work with their young as well as adult members. I provide a brief description and comparison of these methods, with respect to the people's favoured environment, where most of their activities take place. I also analyse their choice of places to achieve their aims, be it nature or the environment created by people.